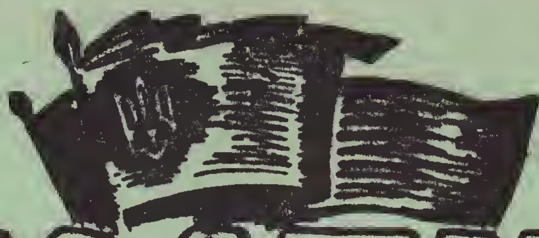

САМОСТІЙНА УКРАЇНА

INDEPENDENT UKRAINE

ОРГАН О. Д. В. У.

ЗМІСТ

Рік X ГРУДЕНЬ, 1957 Ч. 12(108)

САМОСТІЙНА УКРАЇНА

Видає: Центральна Управа Організації Державного Відродження України

Головний Редактор — Зиновій Книш

Адреса Редакції і Адміністрації:

INDEPENDENT UKRAINE
Cooper Station P. O. Box 4
New York 3, N. Y.

Редакція застерігає собі право скорочувати рукописи. Рукописи на бажання авторів повертаються.

Передруки з «Самостійної України» дозволені тільки за поданням джерела.

Редакція застерігає собі авторське право друкованих в журналі статтей.

Редакція містить теж дискусійні матеріяли, що є висловом думки автора, а не Редакції.

Статті підписані повним іменем авторів є їх особистими думками і вони не конче мусять висловлювати думки Редакції.

Ціна одного примірника в ЗДА і Канаді — 35 центів. В Англії і Австралії — 2 шілінги. В інших державах рівновартість 35 центів в перечисленні на валюту даної держави по обов'язуючому курсі.

Передплата «Самостійної України» виносить річно:

в ЗДА і Канаді — дол. 4,

в Англії і Австралії — 24 шил.,

в інших державах рівновартість дол. 4 в перечисленні на валюту даної держави.

INDEPENDENT UKRAINE
Published monthly by the Organization for the Rebirth of Ukraine
Cooper Station P. O. Box 4
New York 3, N. Y.
Editor in chief: Zynowy Knysh

САМОСТІЙНА УКРАЇНА

НАШІ СПІВРОБІТНИКИ:

..На цьому місці виводимо галерію співрацівників «Самостійної України» — співтворців нашого світогляду і будівничих нашої політичної думки.

ГАЛИНА ЛАЩЕНКО

Перегортаючи сторінки «Самостійної України» нерідко натрапляємо на жіночі назвища. Сьогодні представляємо нашим читачам одну з тих авторок, що залюбки друкуються в «Самостійній Україні» — д-р Галину Лащенко. Ім'я її стрічаємо в різних літературних журналах, а передусім у жіночій пресі, проте «Самостійна Україна» може похвалитися тим, що Галина Лащенко зараховується до постійних її співробітників від часу, коли знайшлася на американському континенті.

Киянка родом, Галина Лащенко маленькою дівчинкою мусіла покидати столицю України, коли зайняли Київ большевики, і разом з батьками і братом податися на еміграцію. Батько її, Ростислав Лащенко, відомий правник (Голова Апеляційного Суду в Києві за української держави) і дослідник українського права, після короткого перебування в Польщі осів на постійно в Празі, як професор історії українського права в празькому українському університеті. І тут, у празькій атмосфері українського життя, виростала й виховувалася Галина.

В Празі Галина Лащенко здобувала свою освіту, якийсь час студіювала музикологію в «Українському Педагогічному Інтитуті ім. М. Драгоманова» (кляса фортеп'яно проф. Нестора Нижанківського) і закінчила свої студії ступнем доктора філософії в Карловому університеті. Закінчивши університет, працює як бібліотекарка в найбільшій чеській бібліотеці — Клементінум.

В тому часі відбуває подорожі по Європі, спочатку по балканських країнах, потім по Німеччині, де зацікавилася культурою лужицьких сербів, познайомившись з діячами того малого слов'янського народу і відвідує його осередок у Будешині (по-німецьки: Бавцен). Перебування в Празі і знайомство з культурною традицією слов'янських народів лишило в її душі помітний слід.

Ще в гімназійних, а пізніше в студентських часах цікавилася Галина Лащенко театральним мистецтвом. В еміграційних умовах годі було думати про сталий український театр, все ж таки в Празі був незлий аматорський театр під керівництвом Галія і в ньому брала участь теж Галина. Замилування до театру не покидало її й пізніше і виявлялося в її

декляматорських виступах і вечорах мистецького читання, що їх продовжувала ще донедавна в ЗДА.

Дуже скоро зачинає проявляти себе Галина Лащенко в літературній ділянці. А першим, хто заохочував до праці над собою, був дядько її, Вячеслав Лащенко, педагог і поет. Молоді українські адепти поетичної музи захоплювалися різними модними тоді течіями в літературі, одначе Галина мало їм піддавалася і формувалася більше сама. Літературним батьком її при появі першої книжки був поет О. Олесь, з сином якого, Олегом Кандибою-Ольжичем, приятелював і співпрацював її брат Олег. Через те їй самій доводилося поринати в атмосферу націоналістичної духово-культурної роботи. Немалий вплив

на розвиток її літературного таланту мало те, що вона — в тому часі як дружина лікаря — їздила по різних санаторіях, де працював її чоловік, і де мала нагоду зустрічати різноманітніх культурних діячів і то різних націй. Великий вплив на формування її світогляду мала її мати, чому власне їй присвятила свою першу книжку «Діти».

Війна застала її в Парижі, куди переїхала в 1938 році. Як тільки відкрилася можливість повороту в Україну, Галина Лащенко самотужки пробивається до родинного свого міста Києва, серед пригод і невигод, напівлегально і часто пішки — це гарно описано в її спогаді «Поворот». Там працювала, як Голова Жіночої Секції при відділі пропаганди — в рамах культурної і політичної діяльности.

Після переїзду до Америки з 1949 році працює Галина Лащенко шість років як культурно-освітня референтка УЗХ і два роки на такій самій позиції в СФУЖО.

Літературну й публіцистичну свою діяльність Галина Лащенко зачала дуже скоро. Її оповідання, новелі, шкіци, образки з життя, оповідання й казки для дітей, літературно-критичні нариси, реферати, статті й спогади розкидані по різних періодиках останніх двох десяткіз літ і хто сьогодні захотів би це все зібрати для перегляду літературного доробку авторки — перед нелегким станув би завданням. Для орієнтації в широкому діяпазоні заінтересувань Галини Лащенко наведемо тут кілька прикладів.

З суспільно-літературно-критичної ділянки згадати б варто її «Поетичний шлях Олеся» («Пороги» 1956), «Оксана Лятуринська» («Київ»). Тепер Галина Лащенко викінчує дві більші праці: одну про Олеся і другу про Телігу.

З оповідань можна б навести: «Місто» («Обрії», і не могла скінчити через фабричну працю — про Львів), «Химера» («Свобода» 1950), «Невичерпна сила» («Наше Життя» 1913), «Стук» («Жіночий Світ») та інші.

Окреме місце займають оповідання про дітей і для дітей, в яких авторка виявила себе не абияким майстром. З цієї ділянки вийшла окрема збірочка «Діти» в «Українському Видавництві» у Львові 1943 року і частенько друкуються казки для дітей у «Жіночому Світі» в Вінніпегу.

На увагу заслуговують оповідання-спогади, як от «Ще трохи України» (фрагмент спогадів про Олега Кандибу-Ольжича) і «Коли відгомоніла війна» — обидві речі друковані в «Свободі» — та «Поворот», що йде тепер у нашому журналі. Відзначаються вони бистротою обсервації, переплетеною з філософсько-світоглядовими завваженнями, і при тому віє від них жіночим теплом і м'якістю, що так дивно і приємно вражають на тлі страшної доби, до якої відносяться.

Тепер Галина Лащенко зайнята викінчуванням декількох книжок, що їх писала останніми роками кляття багатьох наших мистецьких і культурних сил. Зауважуємо, що в 1958 році має появитися друком її книга «Вірність», з якої декілька розділів друкувалися в жіночому місячнику «Наше Життя», і сподіваємося при тому, що «Самостійна Україна», як і досі, втішатиметься прихильністю нашої шановної співробітниці.

Д-р **Юліян Вассиян**

РЕЛІГІЯ --- ЦЕРКВА

Релігія — найінтимніша форма зв'язку індивідуальної душі з душею світу, з Богом. З-поміж усіх можливих родів суспільного життя, релігійний зв'язок єдино не кріпшає через поширення людської бази, але слабне. Він зийнятком і потверджує правило, яке голосить, що суспільна сила є функцією зростаючого числа одиниць. В релігії це мається якраз навпаки — сила релігійного зв'язку найбільша при **найменшій** людській базі, саме тоді, коли її становить одна людська одиниця. В дорозі між людиною і Богом не має бути ніякого **посереднього** члена, щоб не притемнювати релігійної уяви, не розпорошувати побожної уваги і не розсівати внутрішнього зусилля зблизитися з Богом. Що ж, як не молитва, пряма розмова з Богом, віддає найкраще релігійний настрій душі! А хто хоче молитися серед гамору й руху? Подвижники Божого діла, аскети, шукали товариства пустинь, гір, манастирів. Їх практика — не норма, не правило для людей. Не йти ж усім за прикладом тих немногих, які повірили в те, що найкраще служитимуть Богові зреченням усього людського. Тоді людський світ скінчився б на своїй останній генерації поголовного аскетизму. Навпаки — знайти місце тиші серед галасу життя, перемогти гомін пекельного руху людських пристрастей глибиною молитовного настрою — що ж інше може бути більшим подвигом віруючої душі? Бога треба здобувати на бойовищах упадку, зневіри й сатанічної злоби — Бога треба здобувати в царстві сатани. Його проявлення найближче там, де відступ від нього дійшов аж до меж забуття. Найбільшим ворогом Бога є рівно-

душність, не активна проповідь і його нищення. Царство Совєтів підготовляє небувалий ренесанс релігійности на Сході Європи. Вчора Сталін видав декрет про трилітку боротьби з Богом у Совєтах. За три роки буде знищений там атеїзм, як релігія. Це може найбільший парадокс недалекої вже будучности. Темна ніч безбожництва ближча Бога, ніж сірий день традиційної віри. Там тільки спалахне ярке світло Божої величі, де з надлюдським запалом погашено всі світла віри.

Чому тиша — найкоротший шлях від людини до Бога? Бо ніяке посередництво особи чи установи не в силі повести зв'язку, який творить безпосередні зусилля душі, що прагне піднятися до Бога. Тут відбувається **містична дія** між душею і абсолютом. Або душа сама здібна прямувати до злуки з ним, або ніяка стороння сила не змінить її нездібности в додатньому сенсі. Найважніший факт **індивідуальности** душі суперечний доцільності інтервенції кожного роду. Між індивідуальністю душі і Богом можливий тільки один шлях — найкоротший і його може й мусить відбути **сама** душа..

Війна, ложе смерти, вбивство — взагалі безодня гріха, ось тут іде рішальний бій, в якому по вичерпанні всіх сил падають вороги Бога. Боротьбу з Ним піднімає людина во ім'я абсолютности свого знання і віковічности своїх історичних досягнень. Як довго ніяка небезпека не загрожує людській самопевності й самовладності, здається, що життя не потребує Бога, що Він — вираз недостатку, нужди й безсилля. А однак : Наполеон найбільший вояк, витязь світлиг перемог, гробокопатель народів, мільйонів і цілих країн, в хвилинах найбільшого тріюмфу **чув** близкість долі і боявся втратити зв'язок з нею. Це він сказав: «нема чудес, все є чудом». Що к глибше характеризує умовність і негрунтовність науки? Коли все є чудом, що ж варта наука в своїй чинності найбільшого сівача чудесности? Вона ж сама наскрізь чудесна і нема величнішого маєстату чуда над знання, розуміння, думання. Самосвідомість — тайна тайн! А другий висказ того ж самого велетня духа: «Світом правлять дві могутності: меч і дух. Однак вкінці завжди затріюмфує дух». Коли ці обидві думки підкреслюють релігійність Наполеона, то він найбільший нуждар, якщо признати правдивим повище визначення. Кого ж тоді вдягнути в цезарську пурпуру, коли найбільший з цезарів негідний носити відзнак тогосвітньої влади?

Інтимність релігії не викликає потреби зовнішних установ. Він до об'єктивації обнімає все в людині, в тому числі і його найбільш внутрішню справу віри. Хоч вона по своїй суті найменше піддається зовнішнім засобам оформлення, то однак релігія веде **з** душі до Бога. Цей відосередній шлях центральний між усіма іншими, тому його відзначила людина створенням окремої **символіки культу** в окремій об'єктивній **установі-церкві.** Свої переживання віри, свої думи про Бога, свій патос вічности не могла людина зберегти назавжди в межах внутрішнього життя. Релігія — це подвиг духа, його злет, його безконечне прямування до безконечної досконалости Бога. Експресія релігійних емоцій з їх засягом у вічність створює надноркальну повноту духового життя і потребує зовнішнього виразу, заспокоєння, об'єктивації. Так народився найбільш величавий **монументалізм релігійного захоплення,** втілений у могутніх формах святинь, храмів, церков. Транспозиція несупокійного релігійного етосу з особливих глибин внутрішнього напруження в назверхній світ плястичного оформлення становила перший знак релігійної активности вже тут, за життя. Без здійснення її хочби тільки в найменшій мірі людина психологічно не витримала б релігійного напруження і була б змушена шукати його розв'язки або в скороченні земного життя, або в гріховній розгнузданості змислового шалу. [1]) Людині легше було усвятити свою віру надособовою об'єктивною устоновою і признати її вищість над собою, ніж витримати тиснення найсильнішого інстинкту безсмертности без такого людина виломлюватися тут зо свого **основного способу духового життя:** прямування виразити динаміку і багатство внутрішнього життя духа монументальністю плястичних пам'ятників, збудованих у зовнішньому **світі.**

1) *Диви розвідка про фазу об'єктивного розвитку.* (Ю. В.)

•••••••••••••••••••••

Богдан Боцюрків

АМЕРИКАНСЬКА ЗАКОРДОННА ПОЛІТИКА Й УКРАЇНА

Питання американської політики по відношенні до України — відносно нове й здебільша неопрацьоване. Питання це, хоч і заторкуване з українській публіцистиці, трактується радше поверхово,

без вивчання традиційних цілей закордонної політики ЗДА, без систематичних студій джерел і процесу її формування, без уваги до відношення з зовнішньою і внутрішньою політикою Америки.

Мабуть перші два питання, що їх ми мусіли б поставити, це — 1) Чи має Америка закордонну політику, як таку? — і 2) Чи являється Україна тепер предметом закордонної політики ЗДА?

Деякі дослідники й політичні обсерватори твердять, що Америка не має своєї закордонної політики, що існує тільки внутрішня американська політика, яка вряди-годи проявляє себе назовні. Ми не поділяємо тієї думки. Американська політична історія, зокрема від кінця 19 століття, дає доволі переконливих арґументів на те, що Америка таки має свою закордонну політику, хоч мінливу й іноді повну протиріч; що, хоч впливають на неї різні сили, внутрішні й зовнішні, розкрити деякі принципи й тривкі тенденції американської закордонної політики таки можливо, як і можливо на тій основі будувати деякі передбачення на майбутнє.

Відносно ж другого питання — чи являється Україна предметом американської політики, — наша відповідь мусіла б бути неґативна. До сьогодні, Україну, хоч її значення на світовій шахівниці безмірно зросло за останніх 50 років, офіційно трактують керманичі американської політики як внутрішню проблему Росії чи там СССР, чи тих країн, які розшматували українські землі після першої світової війни неофіційно ж, українська проблема, зростаючої ваги й актуальности якої не можуть не усвідомити й у Вашінґтоні, ставиться скоріше у площині т.зв. психологічної війни (тобто зовнішньої пропаґанди) і, очевидно, розвідки.

Тому наша тема повинна б радше звучати: чому до сьогодні Америка трактує Україну як частину, хоч і як важливу, російсько-совєтського питання, які принципи та інтереси кермували й кермують американською політикою відносно Росії і тепер СССР, та які вигляди має українство на те, щоб визволити українську справу з російського комплексу і не тільки зробити Україну самостійним об'єктом політики ЗДА (як це напр. вдалося зробити полякам в рр. 1917-18), але й змобілізувати чинну американську допомогу у боротьбі за відновлення й закріплення української державности.

Не треба, мабуть, уже доказувати, що така чи інша постава ЗДА, сьогодні наймогутнішої держави світу і провідника вільних народів Заходу, заважить у значній мірі на висліді наших визвольних змагань, зокрема в випадку війни з СССР. Тому важливим обов'язком української еміґрації є слідкувати за американською закордонною політикою, вивчати її мотиви, усвідомлювати сили, що її формують, та вживати найбільш успішних засобів впливу на цю політику в напрямі сприяння Україні.

В рамках однієї статті, ми, очевидно, не в силі всесторонньо обговорити всі аспекти нашої теми; ми приневолені обмежитися питаннями, що їх уважаємо за основні для зрозуміння американської закордонної політики, зокрема політики відносно Сходу Європи. Тому ми зосередимо нашу увагу в першу черґу на основних факторах, що формують американську закордонну політику, коротко з'ясуємо американську політику відносно Росії, а згодом СССР, а врешті зупинимося над місцем України в політиці ЗДА, завершуючи наш огляд висновками щодо тих заздань і перспектив української визвольно-політичної акції, які стосуються ЗДА.

Основним фактором, що унапрямлює закордонну політику кожної країни, в тому і ЗДА, являється **національний інтерес,** так як його кожночасно розуміє уряд країни та її публічна опінія. Правда, ідеалізм, гуманітаризм і етичні норми, живучі в свідомості даної нації чи зафіксовані в міжнародньому праві, відограють деяку ролю, як обмежуючі національний еґоїзм чинники, а іноді як першорядні мотиви політики. Але звичайно переживає тенденція обґрунтовувати ними власний національний інтерес та часом і прикривати такими моральними нормами суперечні їм дії.

Відповіді на питання, як уявляли і уявляють керівники американської закордонної політики національний інтерес своєї країни, ми приневолені шукати перш усього в традиціях американської закордонної політики, які не позбавлені протиріч.

Зроджені в революції проти колоніяльної політики Великої Британії, З'єдинені Держави Америки виплекали деяку **відразу до колоніялізму та імперіялізму** та часто виявляли співчуття а то й допомогу поневоленим народам у їх змаганнях до волі. Проте в новіших часах не тільки це почуття послабло, але й самі ЗДА, починаючи з війни з Еспанією в 1898 році та численних інтервенцій у Середній Америці, стали хоч на якийсь час на шлях імперіялізму і досі мають деякі колоніяльні посілості.

Англо-саксонська етнічно-культурна база Америки, довгі роки співпраці з Британією, спільні інтереси і спільні противники, внесли в американську традицію елементи **дружби з Великою Британією** і довгий час сприяли орієнтації Вашінґтону на багатший досвід Британії у міжнародній політиці.

Та чи не найсильніший складник у американській традиції — це ізоляціонізм — на який склалося багато причин. Через майже все 19 ст. ЗДА жили в безпеці від зовнішнього ворога, завдяки своїй географічній ізоляції, балянсові сили на европейському континенті та британській фльоті, яка володіючи морями, сповняла ролю неначе міжнародньої поліції. Обернувшись плечима до Европи, ЗДА спрямовували усю свою енерґію на територіяльну й економічну експансію. Величезні простори й при-

родні багатства, що ждали на заселення й експлуатацію, не тільки сконцентрували увагу американців на внутрішніх справах, але й сприяли незвичайному економічному ростові країни і високому життєвому рівні її населення. Заабсорбованість американців економічною сторінкою життя, децентралізована державна система, загальна атмосфера свободи й миру, відсутність зовнішніх ворогів і власних колоніяльних амбіцій — сприяли тенденціям **пацифізму;** водночас причинились вони до народження американського міту — віри в своєрідність і **універсальну місію американської демократії,** схопленої в кличі «Америка — надія світу». Одночасно, з подібних причин, зростала у ЗДА відраза до европейської політики сили, огірчення европейськими війнами й колоніяльними спорами, та переконання, що тільки всесвітній тріюмф демократії запевнить мир і лад у світі.

Ідеї ізоляціонізму, пацифізму і демократичного месіянства Америки зафіксовані у деяких ранніх документах американської закордонної політики. У своїй прощальній промові, уступаючий перший президент ЗДА, Джордж Вашінгтон остерігав американців перед зв'язуючими союзами з европейськими державами і закликав своїх земляків стояти осторонь европейських війн і інтриг, вказуючи на особливо вигідну географічну і політичну ізоляцію ЗДА, їх безпеку й добробут. Цю ж саму нотку чуємо у заяві Джефферсона: «Мир, торгівля і чесна дружба з усіми націями, але жодних зв'язуючих союзів!» Проголошена в 1823 році «доктрина Монро» ще більше підкреслила ізоляціоністичну політику ЗДА: заява президента Монро поставила ЗДА в ролю оборонця новоемансипованих південно- і середньо-американських республік від европейських інтервентів, протестуючи одночасно проти

Неменш важливу ролю в американській закордонній політиці грали і грають економічні інтереси ЗДА, віддзеркалені в принципах — свобода морів і вільна міжнародня торгівля. Очевидно, як не звичайно багата країна з велитенською індустрією і надвишкою не тільки промислових і хліборобських продуктів, але й капіталу, ЗДА заінтересовані у вільному доступі до світових ринків збуту, повалені митних перепон і найбільш догідних умовинах для інвестиції американського капіталу закордоном. Така американська економічна політика не завжди зустрічала прихильність інших країн, не тільки через страх перед економічним імперіялізмом ЗДА, але й через однобічність такої політики, наскільки самі ЗДА обмежують високими митами і спеціяльними законами імпорт багатьох закордонних продуктів, що могли б успішно конкурувати з американськими цінами.

Завершення континентальної експансії ЗДА під кінець 19 ст., шукання нових джерел сирівців і ринків для американської індустрії, посилення міжнародного суперництва за колонії і врешті зріст американського націоналізму — на якийсь час ставлять в тінь американську традицію ізоляціонізму. З еспансько-американської війни 1898 року ЗДА виходять не тільки світовою потугою, свідомою своєї сили, але й колоніяльною державою з імперіялістичними інтересами на Тихому Океані і в Середній Америці. Дискусія над американською закордонною політикою, що велась в роках 1898-99 в американському Конгресі виявляє дві протилежні течії в американській політичній опінії: т.зв. **політичних реалістів,** апологетів політики сили й імперіялізму, які відкидають ідеалістичні мотивації в закордонній політиці, та **ідеалістів,** що відкидають імперіялізм і проповідують пацифізм і вірність принципам демократії в закордонній політиці ЗДА. Обі течії продовжують діяти в американській публічній опінії, а їхній вплив чергується. Так, напр. після періоду імперіялістичної політики ЗДА на початку 20 ст., приходять в 1918 році 14 точок Вілсона та ідея світової організації миру. Розчарування Версайською конференцією і недавніми союзниками повертає Америку майже на двадцять літ до традиційних позицій ізоляціонізму. Друга світова війна, після періоду ідеалістичної віри в перемогу демократії, тризку співпрацю між союзниками і нову світову організацію — ОН, приносить період зневіри та повертає Америку до політичного реалізму. Тим разом, одначе, поворот Америки до ізоляціонізму вже неможливий. З останньої світової війни вийшли ЗДА одною з двох оставших світових потуг, опинившись у затяжному антагонізмі з другою такою потугою — СССР. Приневолена заповнити порожнечу, створену послабленням Британії і Франції та елімінацією Німеччини і Японії з кола великодержав, — Америка усвідомлює, що її безпека залежна від співвідношення сил у кожній частині земної кулі. Тому, мимо ще живучої ностальгії за ізоляцію 19 ст., ЗДА приневолені не тільки залишатися в стані постійного поготів'я, але й допомагати іншим вільним країнам, мобілізуючи їх у військові й економічні бльоки та втримуючи закордоном контингенти своїх збройних сил, щоб таким чином зберегти мілітарну і політичну рівновагу в світі та протиставитись експансії СССР.

III

Черговим фактором у формуванні американської закордонної політики являються її конституційний лад і внутрішні відносини у ЗДА, а зокрема — система політичних партій та економічні й етнічні групи з ЗДА.

Американська конституція побудована на принципі сепарації влади між трьома вітками: виконавчою (Президент), законодатньою (Конгрес), та суддейською, які одначе взаємно себе обмежують і контролюють. Закордонна політика не являється

виключною прерогативою екзекутиви, як напр. у Великій Британії. Хоч Президент є агентом держави в її зовнішніх взаєминах, міжнародні договори і дипломатичні призначення зимагають одобрення Сенату, а проголошення війни та фінансування зовнішньо політичних дій — згоди обох палат Конґресу. Через Конґрес та його комітети, через регулярні вибори Президента і членів Конґресу, **американська публічна опінія має змогу впливати на закордонну політику ЗДА, у значно більшій мірі як це має місце в інших країнах**. Намагання політичних партії і членів Конґресу втриматися при владі впливають на закордонну політику ЗДА в напрямі пристосування її до змінливих настроїв американсько публіки, чи там голосніших її складників. Домашня партійна боротьба іноді надриває традицію **надпартійної** закордонної політики, приводячи до деяких зовнішньо-політичних кроків, яких мета не так далекосяглий національний інтерес, як використання настроїв публіки в користь тієї чи іншої партії. Такі ситуації найчастіше виникають тоді, коли екзекутиву контролює одна партія, а Конґрес — друга партія, тобто коли Президент не має піддержки більшости в обох палатах Конґресу.

По своїй природі — не речники якоїсь ідеології чи клясових інтересів, а радше все-американські коаліції різних економічних, соціяльних і етнічних інтересів, — обі головні американські політичні партії не виявляють багато постійних і основних різниць. Одначе, коли зважити їхні погляди на американську закордонну політику за останніх п'ятдесят років то можна б твердити, що **республіканці** мають більшу тенденцію до ізоляціонізму, менше заінтересовання Европою, як демократи, але за те більш від них цікавляться тихо-океанським простором і Далеким Сходом, вони більш схильні покладатися на політику сили, кладуть сильніший наголос на націоналізм і державний інтерес ЗДА, виявляють менше довір'я до міжнародньої організації (як напр. ОН), менше симпатій до Британії, та сильнішу опозицію до комунізму. **Демократична партія,** з другої сторони, більш інтернаціоналістична в своїх поглядах, наголошує Европу, зокрема симпатизуючи з західньо-европейськими демократіями, покладає більше надій на міжнародню співпрацю й ОН, іноді виявляє нахил до утопійних і доктринерських розв'язок міжнародніх проблем, та часом зраджує тенденцію недоцінювати загрозу комунізму. Одначе повищі різниці між американськими політичними партіями не абсолютні і їхні погляди можуть мінятися з залежності від того, котра з цих партій знаходиться при владі, яка в дапу пору публічна думка в ЗДА та як укладається міжнароднє положення.

Не без впливу на закордну політику ЗДА є різні економічні, релігійні та етнічні групи країни. Так напр. індустрійні і фінансові кола радніше піддержують політику сили й реалізму у закордонній політиці, схиляючися здебільша до позицій республіканської партії; організоване робітництво сприяє інтернаціоналізмові демократів, але водночас виявляє більшу опозицію до комунізму. Церкви і релігійні групи, зокрема впливова католицька група, підсилюють спротив комунізмові, тоді як деякі релігійн секти наголошують пацифізм. З етнічних груп у ЗДА, найчисленніша англо-саксонська група впливає на користь співпраці з Великою Британією, тоді як американці ірляндського, німецького і скандинавського походження схильні до ізоляціонізму. Дуже впливова жидівська група мала великий вплив на політику ЗДА відносно нацистсько Німеччини й СССР а після війни успішно сприяла інтересам Ізраїля. Численна польська група успішно впливала на становище ЗДА до справи самостійної Польщі в 1918 році. Характерною ілюстрацією її впливу може послужити факт, що на Ялтанській конференції в 1945 році президент Рузвелт арґументував перед Сталіном свої домагання вільних виборів у Польщі не так принципами національного самовизначення чи міжнародного права, як наявністю п'яти мільйонів поляків у ЗДА та їхнім ставленням до демократичної партії... [1]) Невелика, але стратегічно розміщена і впливова московська група в ЗДА продовжує мати значний хоч здебільша посередній, вплив на американську політику відносно СССР, намагаючись ідентифікувати американський національний інтерес з інтересами московського імперіялізму.

IV

Дуже важливим чинником у формуванні американської закордонної політики є американський **національний характер,** якщо можна нам так назвати деякі культурно-закріплені і культурно-спадковані особливості американської публічної думки.

Ще в першій половині минулого століття французький філософ і історик де Токвіл завважив своєрідний моральний дуалізм в американському характері: з однієї сторони — інтенсивне прямування до особистого матеріяльного збагачення, а з другої сторони — тенденцію до періодичних вибухів морального і релігійного ентузіязму. [2]) Кілька десятків років пізніше, англієць Брайс стверджує в американців віру у непомильність більшости; звідсіль і тенденція пристосовуватися до думки більшости, чи, як кажуть в Америці, «сідання на бендзеген». При відсутності тривких поглядів і настанов, спертих на внутрішньому переконанні, абсолютні норми чи довгу традицію, публічна опінія ЗДА має тенденцію до частих і наглих змін у поглядах, настроях і об'єктивах її уваги. [3])

Москаль Острогорський завважує, що пересічним американець наголошує матеріялізм, практичність, оптимізм та імпровізацію, не довір'яючи

складним теоріям і експертам. [4])

Американський соціолог Марґарет Мід вбачає вплив еміґрантського походження більшости американців у американській тенденції зривати з минулим і традицією, і в той же час пристосовуватися до прийнятих норм і модних поглядів оточення. Аналізуючи американський оптимізм, Мід розкриває в американців нахил до простих заложень і розв'язок та неусвідомлювання труднощів розв'язки складних питань і ситуації; це в свою чергу наражує американську імпровізацію на часті невдачі і розчарування. [5]) Це підтверджують соціологи Клайд і Флоренс Клукгон, які вказують на американську звичку редукувати іноді найскладніші проблеми до наївно-простої формули. Типовий американець переконаний, що всяка політична чи суспільна проблема може бути розв'язана раціональною дискусією й особистим «прямим» підходом. Він вірить у прості розв'язки й відкидає складні; він більше довір'яє простим міркуванням пересічної «людини з вулиці», ніж тверезим розважанням спеціяліста. [6])

Інший американський дослідник Ґорер повторяє думку де Токвіля про моральний дуалізм американців. Підкреслюючи, зокрема, конфлікт між етикою американського ринку та етичними засадами християнства, він вказує на подібний конфлікт між двома популярними символами Америки: хитрим Дядьком Семом і великодушною Богинею Свободи. [7])

«Американці — пише знавець американської політики Ґабрієл Елмонд — найщасливіші, коли акцію мотивовану егоїзмом вони можуть прикрасити ореолом християнського самозречення; в цей же час, американці, що діють з ідеалістичних мотивів, приневолені шукати оправдання таких дій в арґументах доцільности і власного інтересу. [8]) В американців, стверджує Елмонд, є сильний імпульс до доброї волі, щедрости, великодушности й гуманітаризму, але, разом з тим, нуртує в них підозріння, чи часом не є вони добродушньою жертвою хитріших чужинців. [9])

Сильний вплив на американську внутрішню і закордонну політику має від більш як півстоліття **філософія прагматизму,** яку іноді звуть національною американською філософією. Її головні речники — Пірс, Джеймс і Дюї підпорядковують логічне мислення потребам практичного **життя і** розцінюють вартість ідей від їх негайних практичних наслідків. Праґматичним підходом американців до деякої міри й пояснюється тенденція американської закордонної політики не кермуватися незмінними (а пріорі) принципами (очевидно, тут вийнятком — американський національний інтерес), а скоріше пристосуватися до кожночасних ситуацій та існуючих практичних можливостей. Праґматичним мисленням слід теж пояснити антидоґматизм, опортунізм і змінлизість американської публічної опінії. Ставлення пересічного американця до закордонної політики не стійке, а залежне від двох основних акторів: 1) свідомости наявности чи відсутности зовнішньої загрози, та 2) предиспозиції характеру. Коли немає усвідомленої загрози ззовні, типічне ставлення американської «людини з вулиці» до закордонної політики — це байдужість і ізоляція, яким — у випадку усвідомленої загрози — на зміну приходять надмірний емоціоналізм та інтервенція. Реаґуючи на зовнішньо-політичні події все з опізненням — вказує публіцист Волтер Ліпман — та легко підпадаючи ілюзіям, що їх родить бажання (т. зв. «вішфул тінкінґ») — американська опінія хитається між крайностями намірного оптимізму й песимізму, ідеалізму і цинізму [10]). Американський оптимізм, тенденція до спрощування складних проблем й імпровізація в засобах — неминуче приводять до розгублення, песимізму і цинізму, коли сподівання на здійснюються а прості розв'язки розбиваються об складність ситуацій. Звідси й нестійкість американської громадської думки по відношенні до СССР: найменший тактичний відступ большевиків зразу викликає в ЗДА неоправданий оптимізм, тоді як і невелика невдача американської політики приводить до зневіри й іритації.

Ці властивості американської публічної опінії особливо позначуються на закордонній політиці ЗДА, коли на чолі держави стає слабий президент, без особливого провідницького хисту, передбачливости й сильного почуття відповідальности. В такі періоди на формування і курс американської закордонної політики надмірний зплив здобуває Конґрес, а через нього часто протилежні тенденції різних економічних чи інших груп та контрольовані ними засоби масової комунікації (радіо, преса, телевізія), що не завжди кермуються вимогами національного інтересу. Слаба екзекутива, асекуруючися від можливих невдач і їх виборчих наслідків, уникає ясних концепцій, далекосяглих потягнень і зобов'язуючих рішень у зовнішній політиці. Її рецепта — це «непередрешенства» у більшості складних проблем і вижидання на самоз'ясування критичних **ситуацій.**

---

1) Matthews minutes, **Yalta Papers**: стенографічний протокол H. F. Matthews, директора Європ. Відділу в Стейт Департменті, ст. 677-8.

2) Alexis de Tocqueville. **Democracy in America.** переклад P. Bradley (Knopf, 1945) V. II, pp. 134-5.

3) James Bryce, **American Commonwealth,** (Commonwealth Publ. Co., 1908), V. II, pp. 360-3

4) M. Y. Ostrogorski, **Democracy and Party System in the United States,** (Macmillan, 1910), pp.

5) Margaret Mead, **And Keep Your Powder Dry,** (Morrow, 1943).

6) Clyde Kluckhohm and Florence R. Kluckhohn, «American Culture: Generalized orientation and Class Patterns», в збірнику **Conflicts of Power in Modern Culture,** (Harper, 1947), pp. 106-28.
7) Geoffrey Gorer, **The American People,** (Norton, 1948), p. 52.
8) Gabriel A. Almond, **The American People and Foreign Policy,** (Harcourt, Brace and Co., 1950), p. 60.
9) **Ibid.,** pp. 61-2.
10) Walter Lippmann, **The Public Philosophy,** (Little, Brown and Co., 1955), pp. 20-21.

•••••••••••••••••••

Д-р **Петро Стерчо**

СУЧАСНЕ ЕКОНОМІЧНЕ ПОЛОЖЕННЯ В СВІТЛІ ЕКОНОМІЧНИХ КОЛИВАНЬ

Цьогорічні листопадові місцеві і стейтові вибори в ЗДА в загальному дали перемогу Демократичній Партії, яка в багатьох районах використовувала економічне положення в сучасну пору і в своїй агітації підносила осторогу проти «Тіні Гувера». Ця «тінь Гувера» мала нагадувати виборцям велику економічну кризу ЗДА, що почалася була за президентури Герберта Гувера в 1930 році і протривала кілька важких років. Тут не будемо входити в питання чи і наскільки, тодішній президент ЗДА, Герберт Гувер, допровадив до депресії, ані в те, чи і наскільки міг він запобігти щонайменше різкості тодішньої економічної кризи.

Осторога Демократичної Партії проти повороту «тіні Гувера» та її перемога в виборах вказують недвозначно, наскільки американська громадськість слідкує за ходом економічного життя своєї країни, як також вказують на колосальну чутливість пересічного громадянина на пункті економічного розвою країни. Це ж бо його життєві інтереси заторкнені безпосередньо. Громадяни цієї багатющої країни, що їх добробут дійшов ось-ось до вершка, — не мрійники. Вони реалісти, що стоять твердо обидвома ногами на землі. Американські громадяни, так як і громадяни інших економічно розвинених вільних країн, знають з досвіду, що економічному житті їхніх країн майже періодично відбуваються господарські коливання, в яких на зміну довготривалій масовій продукції приходять застої в виробництві, що необхідні для зужиття надпродукції з часів високої кон'юнктури. На відміну до тимчасових застоїв у капіталістичних країнах, що спричинені часто накопиченням готових до споживання продуктів, у країнах комуністичної господарки стан економічної кризи триває постійно, а виявляється він — у протилежності до капіталістичних країн — у перманентному бракові продуктів першої потреби.

Очевидно, що важко вимагати від пересічного громадянина знання законів економічного життя, а зокрема закономірности криз і кон'юнктур, а тому й не диво, що виборці в останніх виборах звернули очі на кандидатів Демократичної Партії, маючи на увазі факт, що остання велика економічна криза світових розмірів розпочалася в часі адміністрації Республіканської Партії в ЗДА. Важко їм було б, очевидно, зрозуміти факт, що коли б тоді в Білому Домі був президент з Демократичної Партії, то він навряд чи зробив би багато більше від президента Герберта Гувера, щоб запобігти кризі. Це просто з тої причини, що дотепер економісти не знайшли способу для усунення економічних коливань, хоч щоправда, розвинули деякі методи для злагіднення тих коливань, як також для відрочення їх на деякий час.

В сучасну пору, економіка ЗДА дійшла до такої стадії, коли вже навіть пересічний громадянин починає призадумуватися над її дальшим ходом: кудою вона піде? Чи втримається стан сучасного високого добробуту, що спричинений високою продукцією і високою продуктивністю, а також високих заробітків, що з них випливають? Чи, може, сучасний стан дійшов до зворотної точки, тобто до ситуації, в якій в загальному продукція знизиться, а в парі з тим і загальні заробітки, що являються основним джерелом купівельної сили на готові продукти, впадуть через менше або більше безробіття?

Це основні питання, що інтересують мільйони громадян ЗДА. Шукають відповіді на ці питання також провідні економісти. Але важко дати тут пряму відповідь: «так» або «ні». Однак існують деякі познаки, що на їх основі можна було б доходити до деяких висновків. Насамперед, тут можна і треба заглянути в минуле й порівняти деякі обставини минулого з сучасним. При тому, очевидно, необхідно взяти на увагу нові елементи сучасности, які не існували в минулому, а можуть мати такий чи інший вплив на дальший розвиток економіки. Аналіза сучасного стану продукції і її складників господарського життя — також необхідна.

або вимагається обов'язкова форма цивільного шлюбу, залишаючи церковний як приватну справу громадян. Але ж тут проект хоче завести якийсь нечуваний дивогляд: ані держава, ані церковна вла-

Ми далекі від намагань зробити це вичерпно в цій коротенькій статті. Але вважаємо своїм обов'язком кинути промінь світла на кілька моментів, що дали б нам можливість застановитися над деякими проблемами і витягнути відповідні висновки навіть відносно евентуальних особистих задумів. Перш за все, студії економічного розвитку ЗДА від часу Громадянської Війни, показують на факт, що впродовж останніх нецілих сто років відбулося вісім основних циклічних коливань, в яких у пересічному упродовж дев'яти років продукція і затруднення зростали, після яких наступали, знову ж в пересічному, два роки зменшеної продукції з її очевидними наслідками меншого чи більшого безробіття і браку купівельної спроможности в широких народніх масах. Ми підкреслили, що йдеться тут про пересічну тривалість кон'юнктури чи кризи, бо були випадки, коли кон'юнктура тривала всього чотири роки, а в іншому випадку аж тринадцять років. Отже, нема тут докладної періодичности. Годиться відмітити, що в тут згаданому періоді понад 90-ти років включено три війни, в яких Америка була активно заанґажована, та які не могли не мати впливу на перервання нормального розвитку економічного життя.

Коли порівняти два останні періоди, а саме по першій світовій війні, а потім по другій світовій війні, то можна натрапити на великі подібності в економічному розвитку. Тут зарисовується зокрема три, досить виразні періоди, а сама: період переходу з воєнної економії до мирної продукції, період економічного підйому і період високого добробуту в наслідок високої продукції.

Зараз по першій світовій війні, після початкового добробуту, що тривав біля одного року, наступила коротка, але дуже гостра криза, спричинена зокрема хліборобською надпродукцією, яка тривала також около одного року. Після того, господарство засадничо переключилося на мирну продукцію і зростало поступнево до 1924 року, коли Америка ввійшла у стадію високого добробуту, який тривав до 1927 року, коли наступив третій період інфляційного характеру. З інфляцією нерідко йде впарі спекуляція, яка зокрема на біржі штучно підтримує високі ціни цінних паперів, хоч у міжчасі продуктивність підприємств дійшла до краю, а з цим і зиски підприємців почали зменшуватися. Зменшені зиски з одного боку, а високі відсотки на одержані позички з другого, як також тривання високих цін на сирівці та тривання високих заробітніх платень робітників поруч з труднощами збуту продуктів заставляють підприємців зменшувати продукцію і звільняти робітників. І тут починається поступнево криза. Очевидно, якщо йдеться про кризу 1930 - 1934 років, то на неї склалося більше причин, які себе взаємно скріплювали в негативному напрямку.

Якщо йдеться про період по другій світовій війні, то в роках 1945-1946 також були деякі труднощі в затрудненні, бо економія переставлялася з воєнної на цивільну продукцію. Але скоро наступило вирівняння і зріст продукції тривав безперебійно до 1949 року. Тоді почалася друга стадія, але її висунула з наміченого русла Корейська війна, яка хоч і не обнизила цивільної продукції в такій мірі, як друга світова війна, все ж причинилася до інфляції доляра. По закінченні Корейської війни знову наступило деяке вирівняння в роках 1953-54, коли уряд вирішив впорскнути додаткові ін'єкції в американське господарство, в якому продукція розвинулася до ніколи досі небувалих розмірів. Повне затруднення, висока продуктивність, високі заробітні платні — це основні показники сучасного добробуту.

Чи може і чи буде сучасний стан тривати постійно? Тут можна відповісти з певністю, що скоріше чи пізніше наступлять зміни. Які? Або, через специфічні обставини, продукція і затруднення ще більше піднесеться, або в наслідок інших обставин вони знизяться і поведуть за собою всі наслідки, що звичайно з того випливають.

Що говорять досяжні показники? Згадаємо тільки кілька найважливіших, що дуже часто визначують дальший розвиток економічного життя. Одним з таких показників являється продукція сталі. Доступні статистичні дані вказують на те, що стальовий промисел у ЗДА в сучасну пору має на своїх складах досить виробів, щоб постачати своїх відборців упродовж чверть року, а тому припускають, що — якщо не зайде ніяка особлива потреба, викликана надзвичайними обставинами — в наступному році продукція сталі обнизиться на яких 10%. Другим таким показником є транспорт. В сучасну пору залізничі компанії змушені вже звільняти частину своїх робітників, бо транспорт сирівців, зокрема залізної руди, як також і готових продуктів, значно обнизилися в порівнанні з минулим роком. Вже від минулого року поступнево упадає будівництво житлових домів, як також обнижуються капіталовкладання в індустрійні машини і т. п. Деякі спеціялісти передбачають, що ці інвестиції обнизяться в 1958 році ще на 7% у порівнянні з 1957 роком. Тоді як впродовж останніх дванадцяти місяців компетентні урядові чинники ЗДА три рази підвищували відсоткову стопу як один із засобів боротьби з інфляцією, то в сучасну пору вже обмірковується справа дешевшого кредиту для заробітно-творчих інвестицій. Цих кілька факторів, як також те, що вже від довшого часу щораз менше постає нових корпорацій-підприємств, говорять за себе і вказують на те, чого при

близно можна сподіватися в найближчих місяцях чи роках.

На закінчення треба відмітити, що з сучасну пору в економіці ЗДА існує кілька важливих факторів, які навіть без відповідних заходів федерального уряду самі по собі вже мали б злагіднюючий вплив у випадку депресійної тенденції в економіці. Це насамперед загальне й обов'язкове обезпечення па випадок безробіття, яке бодай на пів року забезпечує прибутки на потреби прожитку, як також у повній своїй важливості виступають тут контракти робітничих спілок із працедавцями відносно гарантованої цілорічної заробітної платні для робітників по втраті праці. Ці асекурації, як також приватне обезпечення на випадок безробіття чи хвороби, постачали б купівельну силу для значної частини населення впродовж пів року в одному, цілий рік у другому, а ще довше у третьому випадку А це означало б, що навіть безробітні мали б спроможність купувати найпотрібніші речі в початковій стадії депресії, а тим самим зужилися б порівнюючи досить швидко надвишки продукції, отже потреба нової продукції була б прискорена. Таку саму ролю відогравали б старечі і вдовичі пенсії з суспільного забезпечення. Отже, можна сміло твердити, що в майбутньому депресії з такими гострими наслідками як остання (1930-ті роки) не буде, якщо йдеться про причини самого економічного характеру.

Так само уряд має тепер спроможність використати досвід минулого з боротьбі з кризою, озкрема з безробіттям під час неї. Уряд вживає монетарних і фіскальних засобів не тільки для боротьби з інфляцією, яка ще все є в центрі уваги широкого загалу, але і для поборювання безробіття та депресійних тенденцій в господарстві.

•••••••••••••••••

ЗИНОВІЙ КНИШ

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ В ПРОЄКТІ УНПАРТІЇ [1]

В проєкті конституції стрічаємо постанови, що відбігають від основної її політично—світоглядової лінії, не годяться з націоналістичною ідеологією і бринять дивним дисонансом на тлі загального гармонійного укладу цілости. Маємо на думці §§ 18 - 21, що відносяться до становища релігії в державі та окремий уступ про «Військову силу», що замикається в §§ 104 - 107.

В засаді проєкт заводить свободу віри і її публічного виявлювання. Не бачимо тут ніяких обмежень, навіть відносно релігійних сект, що змістом своїх релігійних доктрин або формою їх виявлювання могли б противитися публічній моралі або суперечити з вимогами державної безпеки.

Далі проголошується прийнята тепер переважно в світі засада розділу Церкви від держави. Релігія трактується як приватна справа людини і її сумління, державна чи самоуправна влада не може ані підтримувати релігії, ані втручатися в релігійні справи.

Обидві ці постанови ідуть за далеко. Свобода віри сьогодні визнана в цілому світі, - теоритично навіть у конституції Совєтського Союзу, - але життя релігії виявляється в церковних організаціях, а діяльність кожної Церкви в багатьох ділянках легко може попасти в конфлікт з державними вимогами Зрозуміло, що конституція не може вдаватися в подробиці В щоденній практиці за тими справами слідкує або окреме міністерство віровизнань або дотичний відділ в іншому міністерстві, а якщо йдеться, напр., про католицьку Церкву, то вони часом регулюються окремою умовою-конкордатом. Але видається, що залишення беззастережної волі релігійних практик не можна погодити з вимогами модерної держави і це повинно б знайти свій вислів в основному конституційному законі.

Так само непотрібна і недоцільна постанова про те, що «ніхто не може бути примушений до днів відпочинку». Сьогодні «дні відпочинку» введені не так з мотивів релігійного життя і для релігійної медитації, як головно суспільно-економічними потребами. Навіть большевики, яких аж ніяк не можна підозрівати в релігійних симпатіях, завели обов'язкові дні відпочинку. Залишеня справи відпочинку тільки для сфери приватного діяння з релігійних міркувань у сьогоднішних часах рисковне, бо може довести до суспільних конфліктів між працедавцями і робітництвом. Ці речі повинні належати тільки до державного законодавства і так воно тепер заведено в цілому світі, без уваги на те, який де уряд, чи соціялістичний, чи інший.

А вже цілком не можна погодитися з §21, що говорить про шлюби. Передусім, вводити справу шлюбів аж у конституцію - якось дивно. Це можна б пояснити хіба моментами традиції, соціяльних звичаїв або надзвичайного історичного становища релігії в даному народі. Звичайно в світі вводиться або рівнорядність шлюбу церкодного з цивільним,

[1]) *З матеріялів до більшої праці про Миколу Міхновського і початки українського модерного націоналізму. Гл. «Самостійна Україна», чч. 9(105) — 11 (107) за*

або вимагається обов'язкова форма цивільного шлюбу, залишаючи церковний як приватну справу громадян. Але ж тут проєкт хоче завести якийсь нечуваний дивогляд: ані держава, ані церковна влада не має ніякого відношення до шлюбу й розводу. «Шлюб єсть річ цілком приватна», «розвід і шлюб залежать від доброї волі заінтересованих осіб і утворюються через просте оголошення події». Яке оголошення, де і в якій формі? В суді, в державному чи самоуправному уряді, чи просто приватним оголошенням у пресі? Це доведена до крайніх меж засада «вільної любови», що її можна пропагувати в літературі або в дискусіях, але ніколи фіксувати в державному законодатньому акті, та ще й найвищому, конституційному. Не тільки довело б це до анархії статевого життя, до упадку родини, як основи суспільности й народу, але й потягнуло б за собою правний і економічний хаос неможливістю втримати порядок у таких справах, як обов'язки батьків супроти дітей, право до назвища, маєткові й спадкові справи і т. д. Неможливо, щоб автори конституції, а зокрема Міхновський, правник по освіті й професії, визначний представник адвокатського стану в тих часах, не здавали собі з того справи. Трудно записати це на рахунок різних невирізняностей, що їх у проєкті не бракує, мусіли на те бути інші причини і про них що згадаємо.

Постанови про військову силу «Всеукраїнської Спілки» просто неймовірні для сучасного читача, а зокрема для націоналіста. Незрозуміло, як можна залишати державу без ніякої охорони, та ще й оточену такими сусідами, як Україна.

«Всеукраїнська Спілка» відмовляється від постійного війська, задовольняється тільки міліцією. Але й міліція не буде загально-державна, т. зн. під одною спільною командою в цілій державі, тільки громадська — окрема в кожній громаді. На тому обмеженя не кінчатся: впроваджується вимога кожнорічного схвалювання закону про міліцію. Навіть мобілізація міліції переводиться постановою законодатної влади і можна собі уявити справність цього військового-міліційного апарату, залежного кожного року від парляментарних дебат.

Як пояснити собі те, «Українська Народна Партія», яка голосила кличі збройного повстання проти Москви, яка скрізь підкреслювала, що без власної сили неможливий розриз з Москвою, - тепер вирікається найважнішої гваранції самостійности України, власної регулярної армії? В тім же числі «Самостійної України», де проголошений текст проєкту конституції «Української Народної Партії», надрукований заклик «До українського народу», в якому, м.і., читаємо:

«Виступаюзи в інтересі широких мас українських, ми пильнуємо, щоб сам нарід своїми власними силами виборов собі самостійну Уяраїну, бо ми знаємо, що тільки при тій умові ніхто не зможе знов запанувати над Україною...

Ми йдемо — годі з тим ховатися! — до повстання, до оружного повстання за визволення українського народу з-під економічного і національного рабства...

То ж повстання проти наших гнобителів і нехай сила розв'яже там, де даремні всі поклики і благання правди та справедливости!

Так готуйтеся ж до повстання! Готуйте оружжя- готуйте припас, а найбільше гартуйте свого духа!»

А перегорнути дві сторінки далі і читаємо, що - Україна не потребує війська.

І як це яскраво противиться практичній роботі Миколи Міхновського для українського війська і серед українського війська в початках української революції 1917 року!

І власне, коли відірвемо нашу увагу від тих кількох рядків конституції, коли будемо дивитися на справу з точки погляду **всієї** діяльности Міхновського, **цілого його ідеологічно-політичного світогляду,** стане нам ясне, що ці рядки в контитуції — припадкові, що вони несумісні з цілою програмою Міхновського і перших його однодумців-націоналістів, що коли б їх скреслити — не буде діри ні в програмі ні в конституції, бо це тільки **тактичний засіб,** спроба привернути до національної української справи замотиличену соціялістичним дурманом **більшість тодішньої молоді.**

Так і не інакше розуміли це найближчі друзі і **співробітники Міхновського, а пише про те отверто** один з них, Сергій Шемет:

«Відворот «Революційної Української Партії» від національно-державної ідеології і засвоєння нею інтернаціонального соціялістичного світогляду були для Міхновського більше ніж тяжким моральним ударом. Це була повна катастрофа, бо він побачив, що це молоде покоління для українського державного діла пропало. Він побачив, що сили, придатні для національної революції на Україні, всі пішли на службу соціялістичному інтернаціоналові в його всеросійській національній формі. А в те, щоб загально-російська соціялістична революція визволила Україну, він ніколи повірити не міг...

Одначе він не складає зброї... засновує нову організацію «Українську Народну Партію». Головний пункт програми: «Самостійна Українська Національна Держава. Але позаяк це є нова спроба залучити в свої ряди ці самі українські інтеліґентські елементи, то тепер робляться деякі уступки так популярному серед тієї інтеліґенції соціялізмові. Ця гра в соціялізм була досить несерйозною демагогією, якою Міхновський, доведений до страшної розпуки невдалими спробами захопити українською національно-самостійницькою ідеєю ширші кола активної молоді, намагається своєї мети під покришкою соціялізму таки досягнути. Ця соціялістична демагогія виявилась і в першому числі журналу «Самостійна Україна»... Текст на три четверті був написаний Міхновським, при чім були намальовані там такі соціялістичні проекти перебудови світу, до яких бувші «ерупісти», тоді вже «есдеки», і до самої останньої революції не додумались. Але ці найрадикальніші соціялістичні реформи, це була — так мовити б — тільки обкладинка, а ввесь зміст був у націоналізмі і в самостійництві. Треба зазначити, що сам Міхновський такою демагогією грішив тільки в часи глибокої громадської летаргії, коли всякі надії на політичні переміни в'яли і всихали. Це демагогія в нього бувала ознакою повного одчаю душі. Коли ж громадська летаргія минала, починався рух, зацвітали надії, являлася можливість ре-

альної праці, тоді кінчалось і всяке загравання в соціялізм» [2])

Ледве чи буде коли відомо, чи відбувалися які дискусії на цю тему в «Українській Народній Партії» і яка була думка окремих її основоположників. Мусимо погодитися з тим, що Міхновський іде тут на тактичну уступку соціялізуючій українській тодішній інтеліґенції, яка ненавиділа військо, як опору царського режіму, і яка в свойому теоретичному антимілітаризмі посувалася так далеко, що заздалегідь обезброювала власну державу. Практичні наслідки такої антимілітарної постави переважної частини української інтеліґенції, опанованої соціялістичними впливами, бачимо пізніше, за часів Центральної Ради.

---

[2]) *Сергій Шемет: Микола Міхновський (посмертна згадка), Хліборобська Україна, кн. V. Берлін 1925.*

••••••••••••••••••••

ЛІТОПИСЕЦЬ

VIII. СЄНКЕВІЧ ПЕРЕД СУДОМ

Судовий процес проти обвинуваченого українськими студентами Генрика Сєнкевіча був призначений на день 18 травня 1908 року. Заступником українських студентів був д-р Вальтер Роде і посол Окуневський. Оборонцями обвинуваченого Сєнкевіча були проф. д-р Розенблят з Кракова і д-р Рабенляхнер.

На цьому процесі віденський адвокат д-р Вальтер Сєнкевічем, виступив з великою промовою-обвинуваченням проти Сєнкевіча. Промова ця не загубила й досі своєї вартости. На початку своєї промови Роде зазначив:

«Це не сліпий випадок долі, що в цім спорі бідні українські студенти виступають супроти ославленого сучасного польського письменника Обвинувачений Сєнкевіч, як вам відомо, панове присяглі судді, є відомим польським письменником так званої світової слави. Його земляки вітають його при виступах з ентузіязмом, а граф Тарновскі, президент Академії Наук у Кракові, сказав про нього, що мистецька вартість творів Шекспіра, Мільтона і Данте разом узятих. Та проте я не буду сперечатися з графом Тарновскім. Одне лише знане: Сєнкевіч є співцем польської шляхетської свободи, цебто, цебто необмеженої розперезаности польських панів і переможців, він пророк і прославитель блиску польських маґнатів і вельмож, оборонець цієї системи гноблення та цього уярмлення народів, яке практивулося в померлій сарматській республіці шляхтичів. А княже, за польським уявленням, життя серед блиску й бездіяльности та дурних розривок, не було інакше можливе.

Я кажу, мої панове, це не жодна випадковість, що саме Сєнкевіч обвинувачений синами українського народу і що він від цього обвинувачення не міг ухилитися й не може ухилитися. Він зовсім не був примушений відгукатися на наші запрошення і приймати нашу скаргу, бо на нього, як на чужинця, не було в цьому процесі примусу. Проте ми його вхопили через його суєтливість. На нашу вимогу поставитись до спору він одразу витягнув меча, а тепер уже не може завернути. Образ, який становлять позовники проти обвинуваченого, повний символічної вимовности: супроти найблискучішого репрезентанта блискучого польського народу появляється зо скаргою перед форумом Європи — голодуючий український нарід...

Український нарід розпачливо змагається в невблаганій боротьбі за своє піднесення з негідних людини злиднів, з політичного й національного упокорення. Український селянин, що складає 93% українського народу, позбавлений своєї предківської землі, позбавлений своїх від тисячеліття лісів і пасовиськ, він мусить заробляти на службі в чужих свою голодову платню, він ніде не знаходить соого права, він щодня виставлений на урядові кривди й насильства. Але проте селянин підводиться, національний дух пройняв цей нарід неначе подув бурі. По віковічних ткжких утисках повстає селкнин проти польсько-азіятської деспотії. Українці в Галичині, понад три мільйони людей, дійшли до свідомости своєї приналежности і своєї сили, і нема жодної сили на світі, що могла б перешкодити цьому народові стрясти з себе польське ярмо і здобути свободу й добробут.

І ваше становище, мої панове, до справи українців та до нашого спору, в якому ми заступаємо норвезького поета Бернсона, який затаврував поляків, як гнобителів, не повинно бути заперечне. Ви не повинні казати, що те, що відогралося поза шлеським кордоном у мряковинній країні Галичині, те нас не обходить! Що відбувається в країні Галичині, обходить не лише заторкнених, але й нас усіх, і я маю приємність сказати це ґрунтовно панам полякам. Ми маємо це вважати щасливим дарунком долі, що тут час-від-часу розганктимуть темркву, яку галицькі можновладці вміють поширювати над краєм, щоб там необмежено і без жодної контролі панувати, як це вони робили в історичнім королівстві польськім... Коли ми таким чином можемо раз узяти участь у розмові, то не відхи-

«Супроти арештованих стосувалися всілякі об-

ляймо цього. На порядку дня стоять галицькі справи і голодівка українських студентів».

Далі адвокат річево й уважно подає історію тогочасніх заворушень у Львові й арешту студентів польською поліцією та нечуваного й безконечного, як на ті часи, зволікання з судовим допитом...:

меження. Телеграму до одного арештованого, що його мати вмірає, слідчий суддя з ідіотським доказуванням не передав адресатові... До в'язниці надійшла вістка, що є намір затримати їх в арешті до часу виборів до Державної Ради, отже до кінця травня. Отже коли кінець ув'язнення не передбачався, тоді ув'язнені рішилися на крок, що був так само надзвичайний, як і їхнє масове ув'язнення. Арештовані розпочали, мої панове, ту пам'ятну голодівку від 20 до 24 лютого 1907, на яку були звернені очі цілої Європи і наслідок того — знесення незаконного арешту — ви, мої панове, рішуче спричинили, стаючи до організації суспільної думки Відня, яка тоді з великим

обуренням утисків. Ваше обурення проти брутального ув'язнення, що тоді відбулося над сьогоднішніми позовниками та їхніми товаришами по стражданнях через посередництво преси довело до того, що в'язничні брами у Львові отворилися, що панове поляки, скажено лаючись, мусіли рішитися на те, щоб стримати себе від насильства над своїми національними супротивниками.

Українські студенти, що взялися до голодівки в лютому 1907 року, зірвали своїм ворогам маску з обличчя, коли вони винесли на денне світло нищівні наміри своїх гнобителів в їх скрайніх консеквенціях. Героїзм страждання, що його показали українські студенти, звернув увагу цілої земної кулі на події у Львові і це надає голодівці її історичне значення. Коли інакше в Східній Галичині, як це трапляється щодня, українських селян під виглядом справедливого піклування заковують арештовують, то тоді не здіймається жодна скарга проти такої заподіяної селянам кривди, вони мусять коритися своїй долі з одчаєм безборонної людини. Вони коряться, бо: до неба високо, до царя далеко!.

«Кругом неправда і неволя, народ замучений мовчить!!!

В цім становищі повної безнадійности арештовані студенти не були. Це усвідомили собі львівські можновладці аж тоді, коли було вже запізно. Може бути, що арештовані дивилися чорно, що вони переоцінили відсутність рятунку та невблаганість свого становища, що вони вхопилися за останній і найбільш героїчний засіб, що в цих молодих українців, перед тим заки вони постановили своєю голодівкою довести своїх гнобителів до абсурду перед обличчям світу, — що в них ожила згадка про столітнє ярмо, в якому їх нарід тримали польські пани, що вони в своїх супротивників, про яких вони добре знають з життя та з історії, помітили намір не уступитися за жодну ціну, але довести до кінця з усією твердістю справу зламання опору і тому вони вирішили прийняти накинену їм боротьбу та поставити на своїм ціною життя або смерти. І цей засіб був навдивовижу успішний».

(Продовження буде)

ДИСКУСІЯ І КРИТИКА

ЛИСТ В. КРЕХІВЦЯ В СПРАВІ ПЕРЕМІНИ АЗБУКИ

На тему переміни азбуки, заторкнену в числі 8 (104) «Самостійної України» за місяць серпень 1957, перший відгукнувся наш передплатник Василь Креховець з Нової Зеляндії. Понижче друкуємо його листа в цій справі.

Хвальна Редакціє!

Дозвольте ласкаво висловити мені думку з приводу статті Зиновія Книша «Переміна азбуки» в ч. 8 (104) Вашого цінного журналу.

З цією темою зустрінувся я вперве і щиро признаюся, поділала вона на мене, як електричний струм. Ось і тепер, коли пишу цього листа, «Самостійна Україна» з тією статтею лежить біля мене і немилосердно лоскоче нерви. Насувається питання, що має далі бути? Невже «Самостійна Україна» прихильна ідеї замінити наше рідне українське письмо на латинське? Наші предки створили нам цінності, якими є для нас наше письмо, не оглядаючись на Рим і латинян, і ми повинні з того бути горді. Ще не так давно наші сусіди з латинським письмом готові були зо шкіри вилізти, щоб нас златинщити, а в деяких місцевостях таки зовсім забороняли навчання українського письма. А сьогодні ми мали б добровільно кинути українську азбуку, переписувати на латинське письмо всю нашу багату літературу, поносити величезні матеріяльні втрати, а найголовніше — завести хаос і замішання в нашому житті.

Можливо, що я не в силі зрозуміти користей з переміни нашого письма на латинське, зате я дуже добре розумію шкоду, що з того для нас вийшла б. Нема в мене сумніву, що акція за переміною азбуки розпалить пристрасті в українській суспільності, викличе взаємну ненависть і внутрішні антагонізми, яких ще не бувало.

Що хочемо осягнути заміною письма на латинське? В ім'я чого потрібно це робити? Вчора віддали ми національну назву, сьогодні резигнуємо з власного письма, завтра відречемося церковного обряду, бо він на пів метра довший від латинського, післязавтра знову щось інше прийде, аж заспіваємо собі: тепер я турок, не козак! Нема сьогодні потреби цуратися того, що нам надає виразу українськости. Національність нікому на лобі не написана, але власне наша мова, письмо, церква, обряд, традиції і різні побутові звичаї творять суцільність нашої духовости, нашої національної культури, що відзначає нас в Україні і поза Україною. Те, що сьогодні москалі чи ще хто інший користується нашою азбукою — це для нас не трагедія, зрештою, хто навчив їх читати й писати наше письмо, монголи чи інші татари? Ми навчили їх того, як і багато дечого іншого.

Висвигаючи сьогодні проблему зміни українського письма на латинку ми наражуємо себе на компромітацію і на посміховище з боку наших сусідів. Багато разів доводилося нам і нашим батькам терпіти за українське письмо і завзято боротися за право ним користуватися. Хіба ж на те, щоб тепер його добровільно вирікатися? В нашій боротьбі за самостійність України нічого нам не поможе заміна українського письма латинкою, навпаки пошко

дить, і то дуже. Розгориться ще одне вогнище внутрішніх міжусобиць і постане нова гризня, коли й старих не бракує

В статті Зиновія Книша кажеться про те, що москалі не дозволять замінити в Україні українське письмо латинкою. А я думаю, що сама Україна на таке діло на спішиться, не вірю теж, щоб еміграція в вільному світі погодилася з цею справою. Але раз ми цю справу порушили, добре було б її довести до скорої розв'язки, щоб не витрачати часу на спори і полеміку. Нехай висловиться тут кожен читач «Самостійної України». Щодо мене — я заявляюся проти.

З дружнім до Вас привітом

Василь Креховець

жовтень 1957 року.
Окленд, Нова Зеляндія,

З МИНУЛИХ ДНІВ

Запрошуємо наших читачів до співпраці в цій ділянці, просимо надсилати спогади, матеріяли й документи до історії українського націоналістичного руху.

Галина Лащенко

ПОВОРОТ

V.

«Знов повернуся в той занапащений край!»
(Л. Українка)

Дорога, по якій ми їхали з Житомиру на Київ, це було гарне шосе. Я навіть здивувалась. Тут — і такий шлях?!

Шофер цілу дорогу оповідав мені про своє підсовєтське життя. Як він сам, коли почалась війна, розклав на частини оце авто і казав, що воно попсоване, щоб большевики авта не змобілізували. Тепер він знову склав його, але старе авто що пів години псувалося. Ми ж усі рвалися до Києва, а тут, як на злість, авто ввесь час зупинялось і невідомо було, чи воно взагалі в стані далі їхати. Це була гра на нервах! Та кожного разу авто вдавалось направити і до найгіршого не доходило.

Ми їхали по дорозі, де недавно тисячами пройшли танки, десятки тисяч коней і людей... То тут то там валялися спалені авта, кинена зброя, зарядні скриньки, купи вистріляних гільз, німецькі каски, рушниці, кулемети.. Пролітали на схід і захід німецькі військові авта... Недалеко від Києва нас зупинила німецька патруля. Що буде, як він мене побачить? Бо умовлено було показати, що два з української поліції, що мали перепустки, зезуть свою команду А я? Яке я маю до цього відношення? Він дійсно відразу помітив мене.

— «Що ви тут робите?» спитав мене.

Я удавала безпомічну жіночку.

— «Мій брат мусить їхати до Києва. Не можу я в такий неспокійний час лишатися в Житомирі одна. Тому я з ним поїхала». Я ще далі казала йому якісь нісенітниці. Він хвилину дивився на мене, ніби роздумучи.

— «Скільки вам років?» спитав нарешті. Я була здивована. Що було спільного між перепусткою і моїми роками? І раптом злякалась: «Може ще мобілізує на якусь працю?» Відповіла йому на запит.

— «Ви могли би бути моєю жінкою», сказав він. І я відчула, що це добре, що розмова прийняла такий характер. Але треба їхати, а він усе ще не відходив від мене.

— «Їдете до Києва. Негарне місто. Я його бачив. Берлін кращий».

«От дурень», думала я. Щоб Берлін був кращий від Києва!?» Але я так лише думала, а сама сиділа тихо, бо від цього йолопа залежало пустити чи не пустити мене до міста. Він, врешті, пустив нас, але заборонив далі їхати по шосе. «Маємо відомості, що всі шляхи підміновані».

Ми поїхали бічними дорогами, і, сидячи в авті, гойдались, як на хвилях, по нерівній, страшній дорозі? Де — «писанка село»? Може й давніш вони були бідні, але чепурний вигляд, біленькі призьби, повно квіток — мальви, жоржини, соняшники, королів цвіт, — кучері вишневих садів, надавали їм привітність і якусь поезію, чим саме українські села стали славні на ввесь схід Европи. Тепер лишилась лише біднота, тільки більша, як за кріпаччини.

«Повсихали сади зелені; погнили
Біленькі хати, повалялись;
Стави бур'яном поросли.
Село неначе погоріло».

Ці слова Шевченка підійшли б тепер більше, як колись. Нищення господарств упродовж майже двох десятків літ, ще яскравіш кидалось тепер у вічі з усіх боків. Правда, большевики, тікаючи на схід від гітлерівських танкових дивізій, нищили все, що можна було знищити. Були навіть створені окремі частини НКВД, яких завдання було ни-

щити все, що лишалось по цей бік фронту. Спалювались фабрики, зривалися залізничні мости, отруювались харчові запаси... Сталін ішов за московською традицією ще з наполеонівських часів, коли російська армія, відходячи, лишала по собі пустиню. Все ж можна було відразу відрізнити, що знищене війною, а що носить на собі сліди давньої занедбаности

«Усе село наче в розкішних алеях»... «Їдеш селом, і тобі здається, що їдеш лісом. Дерево в садках старе, товсте; черешні здорові, як дуби, груші — як липи; розложисті яблуні — густі, як руно; вишні, сливи — як молода грабина». (І. Нечуй-Левицький). Українські села ввійшли на сторінки історії, на сторінки художньої літератури, на полотна малярів..

Вздовж дороги часто можна було бачити дерев'яні хрести поодиноких і братських могил німецьких солдатів. Хрест, на хресті шолом і напис: ім'я, вік. Все переважно молоді, з різних сторін Німеччини. Ось де довелось їм знайти смерть! Промайнула думка, що тут теж можуть бути міни і за хвилину ми всі можемо вилетіти в повітря. А таки шкода було б отак марно пропасти на порозі до мети! Але думка тільки промайнула і якось не вірилось, що це може здійснитись.

«А може це завше так буває? Може всі, що загинули, ще хвилину перед тим про це думали? Не мали ніякого передчуття!» І разом з тим ця небезпека надавала якусь особливу гостру радість подорожі, якось підносила, давала надхнення! Бо ж така подорож мусіла бути повна небезпек.

Темною стіною перед нами виріс ліс. Шофер відмовився далі їхати, бо ліс великий і мало бензини. Ліпше перечекати десь тут, а до Києва приїхати вранці. Але ця пропозиція привела нас у жах. Це просто неможливо. Ми мусимо їхати до Києва не зупиняючись...

— «Але може не вистарчить бензини! Що тоді?» протестує шофер.

— «Все одно — їдемо!»

У всіх таке бажання якнайскоріше дістатися до Києва, що ніяка перешкода не може нас втримати. І ми їдемо. . Ліс похмурий, густий. Це ж тут ще кілька днів тому йшли бої... І це по всьому можна бачити. Поломані галуззя дерев, між якими валяються рештки амуніції. Порожні скриньки і побиті коні. Відчувається недавня присутність тут людей... Авто раптом зупинилось.

— «Немає бензини. Я попереджав», сказав шофер. Що нам було робити? Вже зовсім стемніло Всі розмовляли півголосом. Дехто вийшов з авта. Я сиділа тихо і не так прислухалась до цих приглушених розмов, як до тиші лісу. В ній, здавалось, ще згучали голоси людей, чулися короткі накази їх начальників. Іржання коней... То знову думка летіла вперед у Київ. Всі інші почуття ніби вмерли. Лише потім, через кілька днів мені сказав Олег, що він і його товариші лякалися, що в лісі ще можуть бути партизанські відділи червоних. А з нас одинадцять тільки двоє з української поліції мали зброю. Але про таку небезпеку я в той час навіть не подумала і може тому нічого не боялась.

Аж ось ми почули гук мотора і з темряви блиснули вогні переїзжого німецького авта Воно раптом зупинилось. Це було поліційне авто. Один з української поліції з'ясував, що з нами трапилось. Німці позичили нам бензину але не радили тепер їхати до Києва».

— «По 9-ій годині ввечері вас все одно не пропустить вартовий». Радили заночувати в Боярці. Прийшлося послухатись цієї поради. В Боярці ми постукали до одної з хат. Її господарі самі тільки вчора повернулися до дому, а то під час облоги переховувалися в лісі. Тому в хаті був розгардіяш. Хто знає, кого тут не було за цей час! До ночі ми довго говоримо з господарем. Він лає большевиків. Тоді я питаю його: — «Ви лаєте большевиків, а молодь хвалить. Чому це так?»

— «Бо вони нічого іншого не бачили»

Я помічаю, як обережно селянин розпитує нас про все, що його цікавить. З розмови видко, що розумний і хитрий дядько. Хоче знати, хто ми, що ми за люди? Чому ми сюди їдемо? Що думають робити німці? Між іншим він підтвердив те, що ми вже чули раніш: що українські селяни боролись проти колхозів. Остаточна колективізація була проведена аж після 1933 року, коли був страшний голод.

«Дуже помиляється той, хто думатиме, що український нарід не водить ніяка думка, ніяке чуття, що він живе аби день до вечора, дбаючи тільки для прохарчування свого, для матеріяльного заробітку».

Коли написав ці слова Нечуй-Левицький *), а які вони живі і тепер.

Лягаємо спати. Мені запропонували лягти на ліжку. В тій же кімнаті в кутку на соломі лягають Ваня К. з одним товаришем, інша «команда» покотом спить на соломі в сусідній хаті. Я сплю в сукні, тільки скидаю черевики. Це не лише соромливість, але й обережність, бо хто знає, що це за хата, що це за дядько, де ми ночуємо і які ще можуть бути нічні пригоди! Та й скільки того сну залишилось!

І сниться сон мені. Я в незнайомім великім мешканні. Всі двері і вікна його відчинені навстіж. На підлозі повно сміття. Входять і виходять якісь люди... І я сама блукаю з кімнати до кімнати... На мені довга ясно-зелена сукня, а на голові зелений капелюшок, ніби вінок. Раптом я прокидаюсь і

чую, що мої товариші вже рухаються. Треба вставати, але я ще хвилину лежу і думаю про мій сон. Це добрий сон, бо зелений кольор — кольор надії. Це значить, що нічого лихого зо мною в цій подорожі не трапиться.

— «Вставайте, вже час»!

Все навколо заметушилось .. Так радісно на душі. Серце б'ється сильно-сильно. Невже ми зараз побачимо Київ? Господар таємничо кличе мене вбік. Що йому треба від мене? Він питає мене те, що зараз йому незрозуміле. Хто такі мельниківці а хто бандерівці? Бо день перед нами, якраз як він з родиною повернулися з лісу, тут були бандерівці. І вони казали, що за ними йдуть мельниківці. Ось як! То тут були вчора бандерівці? І чому селянин питає про це **саме мене?** Мабуть гадає, що жінка дасть йому більш об'єктивну і нехитру відповідь. А дійсно для них це не зрозуміло. Нічого не знали. Раптом приходять якісь люди, ніби свої, українці з заходу. Кажуть, що вони бандерівці і що за ними йдуть інші, яких не треба слухати, — мельниківці. І дійсно приходять мельниківці. Ні на одному іспиті, — а тримала я їх не мало, — не було мені так тяжко відповісти, як з'ясувати ці річи селянинові. Та й часу було мало. Відчуваю велику відповідальність за кожне своє слово. Бо не хочу його розчаровувати і разом з тим казати йому правду. Він же ж і хоче від мене правди і відразу відчує, де починається агітація.

Але мене вже кличуть. Треба сідати до авта. З нами їдуть жінка і дочка господаря, дівчатко років 15, напрочуд гарненьке. В неї щиро український тип, ну, просто Гоголівська Параска з «Сорочинського Ярмарку». Наші молоді хлопці це бачуть і охоче розмовляють з нею. А все таки **саме молодь, мабуть, знайде з населенням той контакт, який не легко буде знайти старшим.**

Під'їздимо до Києва. Як це близько! Ми так розігнались, що це було для нас занадто близько. Хотілося їхати ще далеко-далеко... Піднасаний настрій вимагав ще більших перешкод, напруґення, небезпеки, які треба було б перемагати. А то який глум долі? Двадцять один рік жити на чужині, далеко від батьківщини, а вона так близько. Чимось диким здавалось це. Так близько ми були від Києва і така була між нами прірва! Він був для нас недосяжніш, ніж Китай, Австралія, Новозеляндські острови... Бо хто ж з українців міг за ці двадцять років відвідати Україну? А хто й їхав, вже на повертався і слід про нього зникав на землі.

Навколо нас миготять луки, дерева, але око вже нічого не помічає уважно. Нами володіє тільки одна думка: Київ! І ми самі — такі різні — стаємо ніби одною істотою, бо ми під володінням того самого почуття.

23 вересня 1941 року о 9-ій годині ранку ми в'їхали до Києва. Авто з грюканням проїздить по нерівних, вкритих «булижніком» вулицях. Навколо низькі, зчорнілі від старости дерев'яні будинки, подібні на хліви. Передмістя усюди непривабні, але тут вони особливо незідрадні. І наслідки війни тут незначої перед наслідками двадцять однолітнього панування червоних. Перехожих на вулицях небагато і вигляд їх такий самий, як в Житомирі — сіра маса. З першого погляду для людини незвиклої вони нагадують тіні. Знову та печать совєтчини, що стирає фарби. Та ті, що постійно тут живуть, не помічають цього, бо це діялось з ними поступнево. І це з Києві, де колись, як оповідають всі колишні кияне на еміграції, все бризкало життям, веселістю, модами і елеґанцією жінок! «Чи ж це є город, котрий називали досконалістю краси, радістю всієї землі?» (Плач Іеремії). Ось великий червоний будинок з величезним ганком на високі. Пізнаю його з фотографії. Той самий університет, де вчився мій батько.

— «Дивіться!» палко кричить наймолодший з нашої групи, студент Х. «Большевики і університет помалювали на червоний кольор!» Він не знав, що зроблено це ще за царату, коли цар дав наказ пофарбувати університет в червоний кольор, щоб студенти червоніли, згадуючи про свій непослух. Був анекдот, що університет сам почервонів, з сорому, що напроти нього поставили пам'ятник такому деспотови, як царю Миколаю І. Але коли це університет, тоді це мусить центр міста. Отакий центр? Їдемо далі аж поки авто не зупиниться біля якогось дому. Тут має бути наше збірне мешкання. Господар, український інженер, з дружиною, літні вже люди, привітно зустріли нас. Більше ніж привітно! Вони віддали в наше розпорядження цілу свою хату Це була перша київська родина, куди я попала. В обоїх були симпатичні обличчя і щось таке сердечне в поводженню. Здавалось, що знаєш їх давно, що це якісь близькі друзі, а не люди, яких бачу перший раз. Я і Олег скоро попрощалися і відійшли. Нас хвилювало вже інше. Ми поспішали до нашої бабуні, хоч не знали, чи вона жива ще? Останні чотири роки ми не листувалися з нею. Це було б небезпечно, бо син її був на засланні, а з нею тоді мешкала його родина. Тепер бабуні мусіло бути 80 років.

Ми йшли і з цікавістю оглядали все навколо. Як багато тут каштанів? І які горбаті вулиці! Тут потрібне було б метро. І яка вже осінь! В цей час у Празі ще зовсім тепло і зелені дерева.

Ми опинились на майдані, де стояв пам'ятник.

— «Та це ж Богдан Хмельницький» скрикнув Олег. Він пізнав пам'ятник з фотографії. Пам'ятник нам подобався, тільки здався за малий. Ми не знали тоді, що за первісним проєктом архітекта, академіка М. Микешива, він мав стояти на високо-

*) Ів. Нечуй-Левицький. Світогляд українського народу.

му п'єдисталі, а навколо мало бути багато символічних фігур. Стертий і колишній напис:

Единая неделимая Россия

Богдану Хмельницкому. 1888 г.

Стояло просто: Богдан Хмельницький. Рука вказувала на схід, на Москву.

— «Воно має свій змисл, якраз протилежний тому, який надавала йому Росія», каже Олег. Справді виглядає так, ніби Богдан Хмельницький кличе своїх вояків у похід на Москву! Я пригадала, як в Под'єбрадах в Чехословаччині ми приглядались на головній площі до пам'ятника короля Юрія Под'ебрадського, бо нам здавалось, що він нагадує пам'ятник Богдана Хмельницького з Києві. Ні, Богдан був інший, меньш масивний. В постаті вершника було більш експресії. Як добре, що ми здвох у Києві і в один час все це бачимо.

Напроти Богдана ми побачили собор Св. Софії, збудований ще 1037 року князем Ярославом Мудрим на зразок Софійського храму в Царгороді. Князь Ярослав збудував його на спомин перемоги над печенігами і хоч з того часу він перебудовувався, все ж збереглось багато старовини. Там мають бути чудові мозаїки з XI ст., мощі святих, в срібному посуді в обложеній сріблом рамі має зберігатися частина ризи Господньої, і древа хреста Господнього. Але ми чули, що большевики Софію перетворили на антирелігійний музей. Тут зупинялися всі думки. Тільки страшно ставало за людину.

Дивимось на Софію. Навіть після соборів св. Віта в Празі, св. Петра в Римі, Паризької Богоматері в Парижі, собор св. Софії зробив на нас велике враження, — такою старовиною віяло від нього. Здавалось, ніби він був увесь глиняний. Чимсь він нагадав мені глиняні вироби первісних людей. Так просто і шляхетно підносились вгору його стіни, ніби він виріс з землі, а не був зроблений людськими руками. Польський поет Зигмунт Красінскі писав свої враження про храм святого Петра в Римі: «Подивляв потугу чоловіка, але не величність Бога.» А дивлячись на храм св. Софії у Києві здавалось, що ті що його будували і не хотіли на звесь світ зробити враження. Будуючи його вони думали тільки про Бога, якому будуть возносити хвалу. Куполи на соборі не були золоті. Потім мені казали, що це зробили, як почалась війна, щоб вони не кидалось так в очі ворожим літакам. Недалеко від Софії стояли великі, жовтяві касарняного типу будинки суду, де колись працював мій батько. На цю площу привела мене малу мати під час урочистого в'їзду до Києва Головного Отамана Симона Петлюри 1919 р. Ми стояли на бальконі, якраз в будинку суду, а навколо був валикий натовп людей... Здалека, біля входу до храму св. Софії було багато духовенства, багато військових... Раптом біля нас натовп захвилювався... — «Петлюра! Петлюра» почулось з усіх боків ім'я, яке так часто чула я останнім часом. Біля нас помалу проїхало відкрите авто. Там сиділо двоє людей, але я дивилась лише на того, що був до нас ближче. Це і був Симон Петлюра. Мене вразив жовтяво-восковий кольор його обличчя. І потім я вже не бачила інших авт і інших облич. Переді мною було тільки це одно обличчя, яке я на все життя запам'ятала. Другий, що з ним їхав, як потім сказали, був В. Винниченко. — «Слава!» гукали здалека на площі, там, де відбувалась урочистість. Там був і мій батько. Часом окремі голоси щось вигукували біля мене. А з Софії урочисто продзвенів церковний дзвін. І маленьке дитяче серце тріпотіло від страшного хвилювання... І тепер, хоч минуло багато літ, мені здавалось, що я чую ще той дзвін далеких днів...

«Крики... Усміхи привітні...
Прапори... Пісні...
— Будьте мужні, непохитні,
Єдністю міцні!
Свято волі!.. Скрізь бенкети...
Мрій, надій рої...
— Зброю з руки! За мушкети!
Будуть ще бої!..»

(О. Олесь).

Чи цей момент нашої історії не був чудом? Маси лагідних «гречкосіїв» прийняли раптом свій Лик і крикнули перед зчудованим світом: «Ми живемо! Ми хочемо волі!»

••••••••••••••••••••

З життя в ОДВУ

Ганна Черінь

РЕПОРТАЖ В АВТОБУСІ

Є в мене кілька добрих знайомих, з якими я майже щодня зустрічаються в автобусі, по дорозі на працю. В гості один до одного ми ходимо хіба що на Різдво чи на Великдень: все, знаєте, ніяк: взимку захолодно, влітку загаряче, а весна і осінь такі короткі, що й не зберешся. Та й нащо нам один до до одного додому ходити, коли в автобусі можна про все поговорити! Часом буває, що виговоримось до кінця, та назіть і мовчимо три чвертих дороги. Шлях, знаєте, довгий, а автобус лінивий...

Сьогодні тема нашої розмови була незвичайна: вчорашній бенкет на честь 25-ліття 52-го відділу ОДВУ. Про це ми ще ні разу не говорили, хоч би з тієї простої причини, що така оказія трапляється раз на двадцять п'ять літ. Жвавість нашої розмови підсилювало ще й те, що там була, а мої приятелі — ні.

— Чого ж це вас не було? — піддрочувала я моїх супутниць. — Далекої дороги побоялись, чи що?

— Та десять бльоків — не близький світ, але не в тім справа: адже ж в цей самий день на півночі співав Міро Скаля-Старицький.

— О, то ви були на концерті? Як же пройшло?

— Та я, власне, і там не була. Не могли вирішити, куди іти. Я — за музику: чоловік — за політику, посварились і ввесь вечір мовчки просиділи при телевізорі.

— Ну і чекайте тепер до золотого ювілею.

— Чого чекати? Я від вас усе, як по радіо, почую, та й буду знати.

— Гаразд. Включайте приймач.

— А хто був? Чи так, як звичайно на збори приходять?

— О ні, заля була заповнена, і одягнені всі були добірно: чоловіки в темних вечірніх костюмах, дами декольтовані, і ви б тільки побачили, які сережки одягла пані М.!

— От цікаво, де вона їх купила!?

— Ну, ви знаєте, що самий відділ невеликий, але з приходом дружин і дітей- знайомих і прихильників організації та гостей вільного місця не лишилось... А на столах були хризантеми, білі окремо, а золоті гармонійно сполучені з жовтими і темночервоними, так що при білих скатертинах це давало урочисте і разом з тим інтимно-затишне забарвлення.

— О, це гарно, — зітхнула одна з моїх товаришок, — я так люблю квіти...

— Там ще інші квіти були — на обкладинках «Осінніх Узорів» поета Неприцького-Грановського. По зборах, автор підписував на згадку присутнім свої книжки.

— Ой, що я втратила! — скрикнула моє знайома. — Такий автограф прогавила!

Я знала, що вона мала манію збирання автографів, і навмисно звернула в розмову таку деталь.

— А хто ж там говорив, про що, і що їли? — запитала найцікавіша з моїх товаришок.

— Та не все одразу! Ще маємо часу, ще й пів дороги не проїхали...

Говорив, по-перше, теперішній голова Відділу, п. Нісевич, відзначаючи заслуги Відділу перш за все в тім, що ця маленька, скромна, але енергійна організація стійко пройшла через чверть століття, не заломавшись і ні разу себе нічим не заплямивши.

— Котрий же то Нісевич? Чи це той, що має сина-адвоката?

— Той самісінький. І син його був, керував зібранням.

— По-українськи?

— Ні, по-англійськи, але не раз вставляв, що вмів, по-українськи. І видно було, що розумів і підтримував українских промовців.

— Так і видно, що доброго батька син. Та й на бізнес йому українство не пошкодить, бо при потребі ми підемо таки до того адвоката, шо й нашої хати не цурається...

— Мирослав «Россель» Нісевич виконував свою ролю розпорядника з видним задоволенням і цілий вечір був об'єктом дотепів з боку відомого веселуна інж. Куропася та яснозорого проф. Гранозського.

— Як чудово, що добрі люди намовили «Росселя» бути нашим тостмайстром, і я бачу, що він тим тішиться, — підкопувався професор. — Час вже йому ставати на зміну батькові!

— Не в тому тільки справа, щоб знати українську мову, — підтримував його інж. Куропась, — бо вивчити її можуть і чужі, навіть ворожі люди. Але головне — носити Україну в серці, любити її. Ті українці, що змалку не навчилися рідної мови

або забули її, ще не перестали бути українцями, і ми не повинні відштовхувати, а навпаки, прихиляти їх до себе. Хто має в серці Україну, той до неї належить і тому місце в рядах борців за її свободу. Проф. Грановський вдруга звернувся по-англійськи з гарячим закликом до народжених тут українців, американських громадян. Боротись за Україну — це велика честь, і боротися за неї можна і треба не тільки своєю, а й всіми іншими мовами. В тім нам дуже могли б допомогти саме тут народжені сини України.

— А що ще казав інженер Куропась? Того я б хотіла послухати. Той як говорить, у нього мухи з нудьги не мруть. Він їй-бо не гірше Ґраучо Маркса!

— О, всього не оповім. Щоб знали, як на збори не ходити!

От дражнив нас тим, що український Південь Чікаґа — то село, хутір...

— Таки й правда. Живемо, як куркулі на хуторі...

Але ж і хвалив нас за стійкість, що тримаємось і на селі, особливо у той час, коли чіказький відділ ОДВУ енерґійно виступав на оборону українських інтересів у дуже несприятливій ситуації, ризикуючи наразитися на чималі прикрості... Виходить, що старше покоління, еміґранти «неполітичні», краще себе показали, ніж нова хвиля, що називає себе еміґрацією політичною й ідейною, а проте піддається таким хворобам, як грошолюбство, «телеманія», домосидство і зачерствіння серця.

— О, так воно й є, кожний з тим згоджується, тільки думає, що це стосується іншого, сусіда чи кума, але не його самого. «Отак воно й є, голубочко», — подумала я, — «так і ти собі думаєш, що то тебе не стосується...»

— Що ж було найцікавіше?

— Звичайно ж, професор Неприцький-Грановський. Якби Ви на нього поглянули, одразу б на десять літ помолодшали. На пенсії вже, сивий, як голуб, мабуть і не дуже здоровий — але юний серцем. Цей видатний учений, політик, філософ і поет дає нам приклад життєвої відваги, мудрости і бадьорости.

— І поет? Я, здається, читала його вірші в газетах. Все про осінь та пожовкле листя...

— Ні, не все. Є там такі, що вчать як боронити Україну, є цілий цикль поезій про політ аеропляннів і безмежне блаженство небесної блакиті...

— То він і вірші читав?

— Просили його, але відмовився — замало було часу. Кожен мав пару сердечних слів на похвалу й заохочення праці ОДВУ, і з тих п'ятихвилинних промов складались години.

— А скажіть, — нарешті обізвалась та, що досі і слова не промовила, — чи були якісь тости і таке інше...

— Був тостмайстер, згаданий вже Россель Мирослав, але тостів не було. На щастя, обійшлось баз «національної бари».

•••••••••••••••••••

ДО

Хвальних Управ Відділів ОДВУ, УЗХ та МУН і нашого Високоповажаного Членства і до Всього Вельмишановного Українського Громадянства в Америці.

Дорогі Друзі:

ХРИСТОС РОДИВСЯ.

Нам судила доля жити в Злучених Державах, де ми користаємося не тільки повною особистою свободою, але й найкращими достатками життя. Багато з нас ніколи не жили так добре, в таких щедрих достатках та з добробуті, якими ми тішимося нині. Однак, ми будемо не варті того високого добробуту, ані людської волі коли ми не відчуємо конечні потраби Української Визвольної Боротьби і з тим конечної потреби щось доброго, щось більшого зробити під час Різдвяних Свят і поділитися, хоч в маленькій долі своїми достатками з тими, кому доля не судила такого доброго життя та щастя, як нам.

Нажаль, ми не можемо поділитися нашою свободою, хоч і хочемо та працюємо для того щоб здобути повну осбисту та національну волю Україні, та Рідному народові. Але ми можемо поділитися своїми достатками. Ми можемо частинку свого серця дати, щоб звеселити менш щасливих від нас і допомогти тим потребуючим з наших друзів, що й до нині активно борються за волю Українського Народу тим, що й до нині стоять на стійці, на фронті Визвольної Боротьби

А Визвольний фонд потребує допомоги для тих, що борються за гідність і волю нашого Народу і поневоленої України. Багато з них напів-голодних, без сталого даху над головою, без заробітку і теплої поживи, — але вони всі свої сили віддають на жертвсник Визвольної Боротьби. А між ними є заслужені члени Проводу, як і звичайні члени визвольних кадрів ОУН. Поміж ними є віддані працівники для великої ідеї і справи Визволення України з неволі як і ті інваліди, що стратили своє здоров'я цій боротьбі. Всі вони потребують нашої допомоги. І я певний, що Ви не пожалієте їм щедрої допомоги, гідної Вашого заробітку та становища, гідної почуття Вашого серця.

Багато з Вас не так давно також були голодні, без даху над головою, тому то й віримо, що уділите щедрий дар на Визвольну Боротьбу, що Ви з глибоким чуттям відгукнетеся на цей заклик і пожертвуєте маленьку частинку свого чулого серця для тих, що потребують Вашої допомоги на фронті, на стійці Визвольних Змагань.

Цим листом я звертаюся до Вас, до всіх Відділів ОДВУ, УЗХ і МУН, як і до всього ширшого Українського Громадянства, що стоїть на позиціях Визвольної Боротьби за волю України. Вірю, що мої щирі слова до Вас знайдуть і щирий відгук. Ми живемо в такі часи, коли ми повинні зрозуміти наші національні та суспільні, і визвольні обовязки.

Вітаючи Вас з нашими традиційними Святами Різдва Христового та Нового Року, я вірю, що дасьте щедру Коляду на Визвольний Фонд. Дасьте свою Коляду через місцевих колядників ОДВУ, УЗХ та МУН, або зпрост вишлете до Центральної Управи ОДВУ, P. O. 4, Купер Стейшин. Нью Йорк 3, Н. Й.

Усі наші Відділи мають добре зорганізувати сьогоднішну Коляду, спільно, коли можна, з нашими Братніми Організаціями, щоб нерозпорошувати наших організаційних сил. Заколядуйте добре всім. Нікого не минайте. Нехай не буде ні одної Української Хати, куди б наші колядники не завідали з Колядою, бажаючи всім нашим Господарям Веселих Свят та Щасливого Новго Року від ОДВУ, УЗХ та МУН, як і від всього Нашого Націоналістичного РУХУ.

Я рідко коли звертаюся до нашого Громадянства, і ніколи не звертався без потреби, щоб не надуживати наше Суспільство. І радий що коли я звертався, то широкий загал щедро відкликався, і за те в нашим людям глибоко вдячний. Будучи свідомий пошани і довіря нашого Суспільства до ОДВУ і його провідних урядників, я звертаю свій апель до Вас за щедрою допомогою для Визвольної Праці.

При цій нагоді вітаю Вас щиро від себе особисто і як Голова Центральної Управи ОДВУ і бажаю Вам Веселих Свят і Щасливого Нового Року. Нехай Господь, наш людський Спас, нагородить Вас міцним здоров'ям, великими успіхами в житті та добрим щастям за Вашу щедрість для Визвольного Фонду і на потреби Визвольної Праці за права і волю нам Рідного Народу.

ХРИСТОС РОДИВСЯ. СЛАВІТЕ ЙОГО!

З правдивою пошаною до Вас,

Ол. Неприцький-Грановський.

Слава Україні.
Слава Америці.

В ЦАРСТВІ КНИГ

Іван Костюк

ДУМКИ ДО СТУДІЇ М. ШЛЕМКЕВИЧА "ГАЛИЧАНСТВО„

З деякими застереженнями, аналіз «Галичанства» М. Шлемкевича блискучий і цього ніхто не збірається заперечувати. Не було в інтенції автора ставити «галичанства» на суд, але він поставив його, як проблему, проаналізував її і дійшов до деяких висновків, даючи свою спробу синтези двох різних психічних типів українців, що виросли в галицькій і східній Україні.

Як виходить з голосів деяких читачів, головно зо Східньої України, то зрозуміли вони задум автора неправильно. Думають вони, як ось п. В. Сварог з «Українського Прометея», що саме з цієї книжки д-ра Шлемкевича пізнали вони галичан з усіма їх неґативними прикметами і з обов'язковим ярликом «бандерівщини», що не мало і не має вирішного значення в «галичанстві». Себе ж, «східняків», ставлять вони на котурни ідеальних зразків, що їх «галичани» й усі інші українці повинні наслідувати.

Цей погляд неправильний. Ідеал «східняка», чи як автор «Галичанства» називає, українця з комплексу Київ, не є ідеалом і не є домінантною формою серед українців, що її мали б прийняти українці всіх земель соборної України. Українці східніх земель не вільні від неґативних прикмет, як і галичани. Але мають вони багато прикмет позитивних, як і українці галицької землі.

Синтеза цих двох українських психічних типів була б розв'язкою проблеми, що її автор «Галичанства» поставив собі за мету своєї праці З книжки автора не можна мати образу, **яка** мала б бути **форма** цієї синтези. На мою гадку, синтеза чи вимішання обох різних українських типів в один однорідний — ледве чи можлива і ще питання, чи побажана.

Щоб дійти до певних висновків, думаємо, доцільно було б дати попри аналіз «галичанства» основ-

ну студію «наддніпрянства» [1]), що її міг би написати чи то сам д-р М. Шлемкевич, або якийсь «уродженець» Східньої України, що виріс у підсонні Києва. Порівнюючи матеріял, що ним автор орудує в своїй студії, можемо сказати, що образ «наддніпрянства» неповний: тому що автор виріс у комплексі Львова і комплекс східнього українця, хоч і не чужий йому, все ж таки закритий серпанком незглиблених як слід психічних прикмет.

Зрештою досі ніхто ні в літературі ні в науковій публіцистиці не дав нам аналізу українця «наддніпрянця», який виріс в атмосфері г. зв. совєтської людини, що криє в собі багато таємниць і невияснених прикмет у його психіці. Популярно можна б цю думку виявити в такій фразі: «східняк» що інше говорить, що інше думає, а що інше творить у своїх поступках. І тому не можемо сказати, що «Україна раціонального поступу» є в поході, як твердить один з читачів «Листів до приятелів», а не рискуватимемо твердженням, що «не відома Україна» є в поході з різними прикметами психічної структури.

При цій нагоді хочу сказати, що я не є прихильником прикладів історично-літературного характеру, якими автор користувався з своїй студії та в методиці обробки цього питання. Тому, що метода автора й основні заключення в спробі синтезувати психічні прикмети українців східніх і західніх земель не йдуть по лінії моїх міркувань, зокрема не дають образу форми цеї синтези, я постараюся при нагоді подати свій погляд. На мою гадку до проблеми «галичанства» і «наддніпрянства» треба підходити з основ і метод розвиткової психології, бо розвиток психіки нації іде такими ж шляхами, як і психічний розвиток людини.

Правильно твердить автор «Галичанства», що ніколи західнє й східнє українство не можна уявити собі, як два світи, знову — скажімо — розділені якоюсь непрохідною залізною занавісою. Життя тягле і нема в ньому раптових перескоків, тільки повільні переходи (стор. 19).

Як форму синтезувати своє твердження, автор пише:

«Пригадаймо раніше описану і вияснену *меншу* емоціонально-вольову амплітуду галицької душі. Звідсі може й її схильність до філістерської золотої середини. Хай так,... тоді ота легкість сполуки ідеалізму і реалізму в міщанській галицькій золотій середині може виявитися цінною і для цілої Великої України, саме багатої і прекрасної, але трагічної своїми далекими емоціональними розхиленнями в різні крайності» (стор. 33).

«І в цьому наша сила: наша роля — служебна, і наше завдання помагати при раціональному оформленні ідей і починів багатої й обильнішої ними Східньої України, Києва» (стор. 70).

Останній висновок автора може викликати застереження, або й ні, але його твердження про «легкість сполуки ідеалізму й реалізму в міщанській галицькій середині» викликають потребу деякої модифікації. Автор не подає, яка мала б бути форма цієї сполуки реалізму й ідеалізму.

Вкінці, — я не можу погодитися з поглядом автора про нозітню Січ — ОУН тридцятих років.

«яка анархізувала не тільки політику в іноді вже неопанованих проводом руках, але анархізувала й душі, переймаючи доктрини моральної анархії (аморалізму) і духової анархії (алогізму)... Це глибша форма руїни в порівнянні з руїною раніших епох». (стор. 88).

Цей несправедливо суб'єктивний суд українського націоналізму, що його автор «Галичанства» кинув у пору 25-ліття ОУН, оснований у підході автора генералізувати факти, що були і є ворожі націоналістичному рухові на тільки на галицькій землі. Думаю, що д-р Шлемкевич повинен бути обзнайомлений з націоналістичною літературою, зокрема з ідеологічними писаннями авторів, які репрезентують т. зв. організований націоналізм. Тому не може він не знати, що в організованому націоналістичному русі Дмитро Донцов, блискучий публіцист і майстер полеміки, вважається не ідеологом і теоретиком українського націоналізму, тільки його талановитим пропагатором.

Годі теж нам допустити, що автор не знає, що український націоналізм не був імпортований з Заходу, як думають усі доморослі демократи, але корінням своїм сягає з Східню Україну і зв'язаний з ім'ям Миколи Міхновського, якого вважають батьком українського націоналізму і якого клич «Україна для українців» мав більший вплив на розвиток революційних настроїв в Україні, як публікації Донцова про Макіявелі чи Муссоліні. Ідеї Міхновського перед революцією 1917 року і в часі революції прислонюють подекуди тодішню політичну величину Михайла Грушевського, не згадуючи вже про Володимира Винниченка. А про появу Міхновського на українському політичному горизонті автор «Галичанства не згадує. Не згадує теж про вияви своєрідного українського націоналізму в Східній Україні.

Не згадує також д-р Шлемкевич про О. Ольжича й Олену Телігу — дві визначні постаті на літературному й громадському полі, які, хоч і не були галицьким витвором, але їх діяльність і вплив на галичанську ментальність мали колосальне значення і були тісно зв'язаоі з комплексом Львів.

Не згадує автор «Галичанства» і про інших трубадурів «Запорозької Січі», групи письменників «Листопад» (Богдан Кравців, Володимир Янів, Жигмонт Процишин, Володимир Ковальчук, Анатоль Курдидик), які були галицьким витвором і хоч у мистецькому рівні не дорівнювали Ольжичеві й Телізі, то все ж таки вносили нові первні емоційного характеру в галицьку «золоту середину» і

[1]) *М. і. автор скрізь уживає русизмів у таких назвах, як «придніпрянці», замісць «наддніпрянці», «Дніпропетровськ» замісць «Дніпропетровське» і т. д.*

спокійне плесо галицького реалізму.

Всі ці фактори автор «Галичанства» оминає тому, що вони могли б зарисувати мур у будівлі, що її д-р Шлемкевич називає «руїною». На мою гадку, назва того періоду в нашій історії забарвлена великою дозою суб'єктивізму в обличчі історії політичної думки й української психіки галичанства.

І тому, думаю, не буде великим риском сказати, що не будь у Галичині «Запорізької Січі» — УВО й ОУН» — українська політика в Польщі опинилася б у сліпій вулиці або розплилася б у польщині, як це передбачав старий україножер Станислав Ґрабскі. Саме угодова постава супроти Польщі політиків такого стилю, як Дмитро Левицький і віцемаршал Василь Мудрий йшла по лінії галицької пересічі і правдивої руїни визвольних змагань українського народу. На доказ правильности мойого твердження подаю факт, що супроти «реалістичної» політики УНДО були в опозиції не тільки члени «Запорозької Січі» — націоналісти, але й самі члени УНДО під проводом послів Дмитра Палієва і Володимира Кохана, формуючи «Фронт Національної Єдности», що в своїй ідеології мав багато спільних ноток з «Запорізькою Січчю». Тих течій серед «галичанства» автор не включає в рамки «руїни», дарма, що сам був чи не голозним ідеологом того відламу української суспільности тридцятих років у Галичині.

Не будь «Запорізької Січі» — ОУН» у Галичині, хто зна чи ввійшов би в нашу традицію світлий епізод Карпатської України і чи український нарід міг би записати в своїх анналах героїчну боротьбу УПА проти окупантів українських земель

І так слід оцінювати ролю «Запорізької Січі» — ОУН» у «галичанстві».

На закінчення хочу поставити питання, чому український демократичний світ і ті всі, що «нас не то не люблять, але й не поважають», витрачають стільки енергії на боротьбу з українським націоналізмом. В висліді це руйнує внутрішнє здоров'я української суспільности і послаблює наші позиції в боротьбі з нашим ворогом, що затирає руки з радости, що такий стан існує серед нас, послаблює наші змагання в контакті з зовнішнім, неприхильним нам світом.

Оправдати можна б було ту атаку на націоналістичний український рух, а може не так оправдати, як скоріше її зрозуміти, якщо б український демократичний світ був сконсолідований і вів самостійну політику, корисну для української національної рації. На ділі ж український демократичний світ роз'єднаний, поділений на різні праві й ліві вдламки аж до безобличних безпартійників, які звуть себе все «я перш усього українець». Моноліт українських демократів — це фікція, дарма що творяться різні «Центральні Комітети» без спільної мови внутрі штучних їх організаційних форм. Про ці факти говорять не члени «Запорізької Січі — ОУН», стверджує це один з запеклих ворогів українського націоналізму, Р. Срібний (Листи до приятелів, травень 1957).

Спільна мова не покидає українських «демократів», якщо йдеться тільки про неназисть до українського націоналізму.

А чи ж це не форми великої «руїни?»! І якщо започаткували її різнородні «бандерівці» на рідних землях чи в таборах у Німеччині, то чи тим способом не продовжують її демократи на еміграції? Ці останні задивлені в зразки англійської чи американської демократії, які до речі давно затратили правдиву форму демократизму і сталися своєрідним націоналізмом, думають, що найбільшим лихом є українська націоналістична ідея.

Наслідком таких умовин в українському політичному світі ми далекі від того побожного бажання автора «Галичанства», що його він окреслює ось так:

> «Але мусимо пам'ятати, що успіхи в зовнішній політиці, у взаєминах зо світом, зумовляються внутрішнім здоров'ям суспільства і що внутрішньо невпорядковане суспільство змарнує і розгубить і найсприятливіші зовнішні обставини» (стор. 53-54).

О. ЮРІЙ БІННЕСОТ: МОЯ ПАРОХІЯ В МОСКВІ.

(The Reverend Georges Bissonette, A. A.: «Moscow was my parish» — New York — Toronto — London, 1956, 274 p.)

Умова Рузвелта з Літвіновом передбачувала дозвіл на парохію в Москві. Мав він обслуговувати всіх місцевих католиків, та большевики інтерпретували умову рестриктивно, дозволяючи на те тільки в відношенні до приналежних до дипломатичного корпусу. Ця католицька «дипломатична» парохія в Москві обнімала 13 посольств, від амбасадорів до служниць. Перед автором парохами були оо. Брассар, Ляберж, Жан Томас — все від 1945 до 1953 року. Завжди москалі знаходили якийсь претекст, щоб або не дозводити їм на поворот з відпустки, або з якоїсь причини зажадати виїзду. Самий о. Біссонет жив у Москві два роки, від 1953 до 1955, доки теж йому не сказали звідти забиратися.

З погідним гумором і невимушеною, свобідною мовою розказує автор про своє життя, як священика духового опікуна й дорадника людей різних рас і мов, а часто навіть інших релігій, — бо ж у Москві священиків зо свічкою шукати. Його обов'язки простягалися широким діяпазоном від науки катихизму дітей аж до організування спортових ігор і пікників. Бо модерний священик не може замикатися на молитвах і в контемпляціях, він не може ждати аж люди прийдуть до нього — самий мусить «іти в народ». А життя в Москві нелегке, та ще й у тих часах, зокрема священикові. На те, щоб найняти служницю або щоб направити авто — мусів ждати по три місяці.

В загальному знайдемо в його книжці те саме, що в усіх інших, писаних про життя в Москві. А проте відчуваємо в ній щось інше, чого нелегко передати сло-

вами. Говорить до нас не політик, дипломат, чи жадібний вражень турист до екзотичної для західньої людини країни, тільки слуга Божий, свідомий небажаности своєї особи в ворожій для релігії країні. Як кожному іншому, так і йому — а може йому ще більше — загрожує прогнання з країни під закидом шпигунства в користь «американських паліїв війни», помимо того, що це вже було по смерті Сталіна, коли режім наче б то злагіднився.

Само собою, найбільше цікавив його стан релігії в СССР і її вплив на маси. Інформацій про те нізвідки дістати, вони не публікуються. Отець Біссонет користувався такими джерелами, як «Блок-нот аґітатора» або «Крокодил», що дають ліпше поняття про ті речі, ніж напр., «Журнал Московського Патріархату», бо вони показують слабі сторони протирелігійної пропаґанди і сильні місця релігійної свідомости.

Відвідав автор і Україну, їздив туди автом у товаристві секретарки амбасади, Аделі Лі, і службовички, Марії Война — бо йому самому не прислугували ніякі дипломатичні привілеї. Ця подорож для нас дуже цікава його поміченнями про Україну і наш нарід:

«Скрізь, де стрічали ми українців, вражала охота справити нам приємність. Здається мені, що дальше від Москви, то більш привітні люди».

В Харкові стрінулися з групою українських літунських кадетів, що навіть зважилися просити до танцю товаришок його подорожі. Позатим, скрізь в Україні йшла тоді підготова до «300-ліття возз'єднання України з Москвою», це можна було завважити навіть у розмові з шофером у Полтаві над Ворсклом. Навіть чужа українцям людина, що мало знає про наш край і нарід, завважує, як «з усього минулого залишено тільки любов, приязнь і співпрацю».

Його увагу звертають на себе українська чистота і замилування до краси:

..*«Можливо, що українці не були цього року в такому добробуті, як «великороси», а в них без сумніву відчувався більший смак: стріха рівненько підстрижена, ясно розмальовані дерев'яні прикраси навколо вікон, свіжо побілені стіни. Здавалося теж, що мулярство й будівництво в Харкові були ліпші, як у Москві».* ....

Теж саме говорить і про Київ. Там будівлі ставлені солідніше, менше потребують направок. Уживають більше каміння, як покритої штукатуркою цегли.

В Києві, авже ж, найбільше захоплювали його церкви. Завважує багато елементів Заходу в церковному будівництві, навіть у формі хрестів, чого зовсім в Московщині нема. Цікаво, що навіть у київських жебраків бачить він більше гідности й культури, як у їхніх московських товаришів по професії:

«Не так, як жебраки в Москві, що виставляли на показ свої покалічені руки й ноги, похваляючись, як то жертвували вони своє тіло в обороні батьківщини, тутешні жебраки просили милостині в ім'я Господа Бога, і як тільки могли, так закривали своє каліцтво нужденними своїми лахманами. Просили й мене, щоб помянути їх у молитвах. Один з них, коли довідався, що я — римо-католицький священик, поцілував мене в руку».

Отець Біссонет сильно вражений був браком якогонебудь упередження до католицького священика в Україні. Чогось такого ніде не стрічав у Москві.

Здається йому, що авторитет міліції і взагалі влади — в Україні менший, як у Москві. Українці не так сліпо слухають міліції. Коли в дорозі загрязло їм авто, проїзжі шофери-українці не хотіли помогти тільки тому, що так наказувала їм міліція. Коли ж міліція пішла — самі вернулися і радо помогли, пояснюючи попередню свою відмову потребою повчити міліцію, як повинна вона поводитися з людьми.

Автор з симпатією говорить про українців, де б їх не стрічав, чи це буде служниця на кораблі на Чорному Морі, чи жінка-інженер у далекому Фрунзе на Сибірі, яка інтересується в розмові з ним тільки жіночими одягами, косметикою і працею жінок на Заході та дивується, яким чином «начальство» може виказувати в неї виконання норм, хоч мало вона розуміється на фабрикуванні консерв, куди їх приділено.

Завважує теж, що крайовид України міняється під впливом поступу техніки в СССР. На степах майже зовсім зникли могили-кургани, так сильно зв'язані з історією тієї землі, що в'язали її з сивою давниною дохристиянських часів. Чому не дав ради плуг, це докінчили трактори.

Не бачить автор великих виглядів для релігії під большевицьким режімом у СССР. Ідеться тільки про те, чи витримає вона до кращих часів. Кожна нова антирелігійна кампанія зискує новий ґрунт під ногами, це дає певність урядові і тим пояснюється, чому він не так тисне на релігію, як у початках. Чи встоїться релігія без священиків? Приклад католиків Японії, що перетривали 300 літ без священичого стану, промовляв би за тим, але й відносини та можливости впливу держави і засяг її пропаґанди куди менші були тоді, як тепер.

Між іншим, не знайшов він ні сліду антисемітизму в СССР, що про нього стільки крику було останніми часами.

З Москви мусів виїхати автор 4 березня 1955 року — відплата за відмову відновити дозвіл на перебування в ЗДА архиєпископові Борисові.

Книжка не тільки дає цікаві інформації, що їх бракує в інших описах відносин у СССР, не тільки приємна спеціяльно для українського читача симпатичними словами автора про наш нарід. З неї пізнаємо, скільки може зробити для свого оточення добрий священик, незалежно від свого віровизнання, навіть у таких несприятливих умовах, як життя в Москві.

Зиновій Книш

Мандрівка по журналах

«Дніпро» ч. 8, серпень 1957. Багато місця відведено в цьому числі революції 1917-1919 років. В розділі «Публіцистика» — Борис Шульженко дає статтю «В огні боїв за владу рад» (з історії організації комсомолу на Україні). Володимир Сосюра друкує «Як я писав «Червону зиму», а в «Критиці та бібліографії» Олександер Дяченко статтею «Натхненний заспів» переходить творчість сучасних і давніших совєтських українських письменників, присвячену революційним часам і революційній тематиці. Не знати, чим пояснити цей інтерес до революції, бо останніми роками згадувалася вона тільки «про свято». Цікаве, що м. і. автор величає там Мирослава Ірчана, розстріляного большевиками в тридцятих роках і недавно реабілітованого. Мирослав Ірчан (літературний псевдонім) — родом з-під Коломиї, запеклий комуніст-большевик, виїхав пізніше до Канади, кілька років помагав тут баламутити своїх земляків і звідти вернувся в совєтську Україну, де за свою собачо вірну службу діждався нагороди — розстрілу. Авже ж, проте в статті — ні словечка. Згадано тільки, що «творчість талановитого українського радянського письменника Мирослава Ірчана, безпідставно замовчувана останні роки, нині стає доступною широким колам наших читачів».

«Дніпро» ч. 9, вересень 1957. Це число присвячене «тижневі білоруської культури на Україні». Вірніше було б це назвати «тижнем комуністичної білоруської халтури в Україні». Вміщено переклади віршів і оповідань, навіть однієї повісти — «До схід сонця» Олексія Кулаковського, присвяченої С. Б. Токаревській, українці-розвідниці.

Тяжко нам сказати щонебудь про білоруську культуру під Совєтами — не з медом їй там, як і українській. Все ж, добре плекати приязнь обидвох народів — бо мине колись большевія, а вони таки лишаться жити поруч себе, як від тисячі років.

Перейдім до іншого. Хочете знати, чим славний Париж? Не треба туди їхати, вистане перечитати «З книги про Францію» Максима Рильського. Там

...слава паризькому бруку
Шумить, як під зливою ліс:
Уперше тут Енґельса руку
Ти, Марксе великий, потис».

ла на Париж безсмертна слава. Це страшне, як большевицька система примушує великого будь-що-будь поета писати не варті торби січки нісенітниці.

«Амерікен Меркюри» жовтень 1957. Хто помагає комуністам? Напевно п'яті колони в цілому світі. Та не тільки вони самі, інколи поміч приходить з боку, звідки й самі большевики її не сподіваються. Коли в листопаді м. р. мадярські повстанці втратили надію на допомогу ЗДА в боротьбі з москалями, звернулися за зброєю до ген. Франко. Еспанський уряд погодився доставити протитанкову зброю, найбільше тоді потрібну повстанцям. Але еспанські літаки не могли туди й назад без причалу по дорозі. Тоді уряд Західньої Німеччини дозволив на те, щоб еспанські літаки таємно приземлювалися на його території, щоб набирати пального. Обидва уряди свідомі були риску відплати і репресій, зокрема німецький, але пішли на те в ім'я людськости, в бажанні помогти повстанцям і в надії, що перемога мадярів у Будапешті зломить хребет московській тиранії. Про те довідався Департамент Стейту через свою розвідку і під його рішучою пресією західньо-німецький та еспанський уряди відмовились від допомоги повстанцям. У Будапешті затріюмфувала Москва.

•••••••••••••••••••

† ВАСИЛЬ ГЛАДУН

Дня 27 листопада 1957 року несподівано помер у дорозі з Содбури до Торонта в Канаді Василь Гладун. Покійний був одним з видатніших українських діячів у Канаді з молодого покоління. Довгий час був Головою Крайової Управи МУН, займав теж визначні становища в різних національно-українських організаціях Канади. Був він першим президентом Видавничої Спілки «Самостійна Україна» в часі, коли заложилася вона в Канаді 1949 року. Українська громадськість Канади, вокрема система організації, що входять у склад Українського Національного Об'єднання Канади, потерпіла велику втрату через смерть Василя Градуна, вагально любленого і поважаного. В. Й. П.

В «САМОСТІЙНІЙ УКРАЇНІ» ЗА 1957 РІК ДРУКУВАЛИСЯ ТАКІ АВТОРИ:

Андрієвський Дмитро; Антонович Катерина; Антонович Марко; Артюшенко Юрко; Бабій Олесь; Биковський Лев; Білоус Іван; Бойків Олекса; Боцюрків Богдан; Вассиян Юліян (з посмертної теки); Зінкевич Осип; Книш Зиновій; Книш Ірина; Кордуба Фелікс; Костюк Іван; Креховець Василь; Куренівець М. (літературний псевдонім); Мартинець Володимир; Михалевич Михайло; Михалевич Ніна; Моклович Володимир; Нагірняк Василь; Паладійчук Степан; Селешко Михайло; Стерчо Петро; Фіндгайзен Ганс; Черінь.

ПОПРАВКИ ДО СУСПІЛЬНО-БІОГРАФІЧНОЇ ДОВІДКИ ПРОФ. ГРАНОВСЬКОГО.

1. На стор. 1, рядок 10 знизу: замісць 1912, **має бути 1913**

2. на стр. 3, рядок 2 згори, після **«з 1950 року»**, додати нове речення:

«В 1957 році найбільша американська наукова фундація «Нешенел Сайенс Фандейшен» признала проф. Грановському спеціяльну стипендію на продовжування його наукової праці після відходу на емеритуру, що слід уважати великим признанням за всю його дотеперішню наукову діяльність».

4. На стор. 3, рядок 7 згори, після слів «гоноріс кавза» **крапку замінити перетинкою і додатн слова:**

«а в 1956 році «Український Вільний Університет» відзначив його докторатом права «гоноріс кавза».

АДРЕСА ПРЕДСТАВНИКА «САМОСТІЙНОЇ УКРАЇНИ» НА МОНТРЕАЛ І КВЕБЕК:

K. BANIT
7173 — 14th Ave
Ville St. Michel
Montreal, Que.

INDEPENDENT UKRAINE
2315 W. Chicago Ave.
Chicago 22, Illinois
Return Postage Guranteed

MR. J. ZABLOTSKY
31 HOLLISTER ST.
ROCHESTER 21, N. Y.

615 North St

PRINTED MATTER